

תולדות הלל בבלי

מאת א. ר. מלאכי

א

אבל כבד עטה אותנו במות הלל בבלי. אבל כללי ואבל יחיד. מתאבלת הספרות העברית על אבדן אחד מבחירי משורריה, ומתאבלים חבריו וידידיו ששנים רבות התהלכו אתו, ובלכתו מאתנו השאיר חלל ריק בלב ובעולמו.

הלל בבלי היה יחיד ומיוחד בתוכנו. הוא היה משורר וסופר, מחנך ומרצה, עורך ומתרגם, נושא תרבות ובונה. אחד ממניחי היסוד לבנין הספרות העברית הצעירה באמריקה, שנשא בעול קיומה ודאג לטיפוחה, והמשכה של היצירה העברית באמריקה היתה משאת נפשו עד רגעי־חיו האחרונים.

הלל בבלי נולד ג' בניסן תרנ"ב או תרנ"ג⁽¹⁾ בפילוויושוקי, עיירה ליטאית טיפוסיט שעד מלחמת עולם א' עוד שמרה על המסורת הליטאית ספוגת תורה והשפלה, והיתה מצוינת בתורניה ומשכיליה, אוהבי תורה וקובעי עתים לתורה, ובאווירה זו גדל וכנפי בת־שירתו התחילו לצמוח.

הורי בבלי היו מצויינים במעשים ובעלי שאר־רוח. אחרי מלחמת עולם א' באו גם הם לגור באמריקה, והעברים בניו־יורק נודמנו כמה פעמים עמם באסיפות ומסיבות עבריות.

השפעת ההורים מורגשת בהתפתחותו הפיזית. בשירו "אכן צדקת, אמי",

הוא מציין אותה כ"חדת הניב", ומתוודה:

אכן צדקת אמי, חדת־הניב

לולי שירתי המכלה אותי

כי עתה אחר הייתי, אחר לגמרי.

אולם ביותר גדלה עליו השפעת האב, ר' זלמן דוב ראשגולין, שהעריך בבלי אותו

(1) בעת שחשבתי, לפני כמה שנים, לחבר ספר זכרון לסופרים העברים באמריקה, סניתי אליו במכתב בדבר תאריך הולדתו, והשיב לי במכתב שנועד בתרנ"ב. ברשימה הפיוגראפית שלו ב"אנתולוגיה של השירה העברית אמריקה", שחברה לפי ציוניו, כתוב שנועד ג' בניסן תרנ"ג. ותאריך זה נקבע בערכים עליו באנציקלופדיות ולפסיקונים. אין מכתבו עתה לפני, ואיני רוצה לקבוע את שנת תרנ"ב על־פי זכרוני, אם כי הוגד לי שהמנוח בעצמו מסר לאחד מידידיו לפני מותו שהוא בן ס"ט. בניקרולוג עליו ב"דושואיש קרוניקל" הלונדוני נאמר, שהיה בן שבעים במותו, וזה בוודאי לא נכון.

מאד, וכל ימי חיו התייחס אליו ביראת־הכבוד. האב היה לו תמיד מעוז ומשען מוסרי בימי תהיה ויאוש. וכה ישפוך את נפשו בשירו "לאבני":

מה טוב כי עוד יהל האור בחלוני,

מה טוב כי עוד אתה עמדי;

כל דרכי שוממות, תקוותי נמסות

ומיותם וכושל מעבדי.

מה טוב כי עוד אשמע את זמרת־תורתך,

את אמרי־חכמתך המפקים;

תורותי נבקו, עולמי מתרוקן

חיונות־נעורי נמקים.

ר' זלמן דוב ראשגולין היה אב גדול לבן גדול. הוא היה גדול בתורה, משכיל ואיש נאור. היה יליד קאלווריה, בן משפחת סוחרים, אבל יודעי תורה, עוסקים בצרכי ציבור באמונה וחובבי ארץ הקדושה⁽²⁾. בנעוריו למד ר' זלמן דוב בישיבת וואלוזין והיה מבחירי תלמידי הישיבה, חברים של ר' אברהם יצחק הכהן קוק ומיכה יוסף בדריטשביסקי⁽³⁾. הוא הראה גם סימני כשרון ספרותי, ופירסם פיליטון ב"הצפירה" על אדוארד לאסקר, המדינאי היהודי־גרמני, מייסד המפלגה הליבראלית ומתנגדו של ביסמארק בפוליטיקה הריאקציונית שלו. אולם לא המשיך בכתיבה, כשם שלא רצה לעשות את תורתו קרדום, ואם כי נסמך מהנצי"ב להוראה התרחק מן הרבנות, ואחרי חתונתו התיישב בפילוויושוקי ועסק במסחר. רק בבואו לאמריקה נעתר לקבל עליו משרת רבנות לעדת "אגודת אחים אנשי חסד" בסטון־איילנד של ניו־יורק, והוא עמד במשרתו זו עד יום מותו בשנת תש"ד.

את דיוקנו של אביו תיאר בבלי גם ברשימה מלבבת באחד מפרקי זכרונותיו⁽⁴⁾. ומהם עולה דמותו של אדם המעלה, תלמיד חכם שהצטיין "בסברה ישרה ובעומק הבנה, והגיונו צלול, עז ונוקב", איש משכיל שהוא "בן בית במחשבה הישראלית של ימי הביניים והוא מצוי אף אצל הספרות העברית מימות ההשכלה ואילך". בזכרונותיו אלו הביא בבלי כמה מימרות של אביו ומסר קטעים ממכתביו אליו בעת שגלה מעל שלחן האב, יצא לאמריקה והתלבט שם בנכר, או זרח אורו של האב עליו שבעתים ומרחוק התרפק עליו.

גם את האהבה לשירה נטע האב בלב בבלי בהיותו עודנו ילד רך בשנים, בר' זלמן דוב התלכדו ההלכה והאגדה, והוא עצמו היה בעל רגש ונוטה להתפעלות.

(2) ראה תיאורי סביו בשירו "הסבא ר' שלמה" ו"הסבא ר' אברהם", ב"אדרת השנים", עמודים קע"ד—קע"ה. בבלי היה גם ממשפחת ר' חיים יעקב שפירא מקובנה, ששימש כמה שנים ראב"ד לעדת הפרושים בירושלים, חותנו של ר' צבי פסח פראנק, ובנינו היה גם קרוב משפחה להסופר הירושלמי יצחק יעקב ילין, עורך "המוריה", "לפי שעה" ו"הד ירושלים", ולר' אריה לוין, הצדיק ואישהפלאות, פטרונו ו"אביהם" של האסירים בירושלים.

(3) ראה מאמרי "הרב קוק וחבריו בישיבת וואלוזין", "מאסף" של אגודת הסופרים העברים בישראל (תשכ"א), עמודים 617—620.

(4) "אתמולים צפים", "הדואר", שנה ל"ה, גליון י"ד (כ"א שבט, תשט"ו).

ובספריו⁵) נתקלים בכמה רסיסי-פיוט. בסעודות לילי-שבת, יחד עם הזמירות היה ר' זלמן דוב שר בהתלהבות שירי-ציון ושירים לאומיים, שופך את נפשו בשיריהם של ר' ישראל ג'ארה, ר' מרדכי הלוי ("ציון, ציון עיר אלהינו"), לטריס, יל"ג ופרוג, שר בכלות-הנפש ובהתרוממות של ה"נשמה היתירה" של שבת ומושב את הלל אחריה. השירה והזמרה, כהשירים עצמם, הרעיפו כאגלי טל על לב הילד הרך, ואז נתעוררו בו רגש השירה ואהבת השירה⁶). ובאותם הימים נתעורר בו גם חשק הקריאה, וקרא בצימאון את שירי ר' יהודה הלוי, רשב"ג ומחזות רמח"ל, שנודמנו לידו. הפתיע אותו אביו במנחה שהביא עמו בשובו ממסעו לוילנה — "שירי בת ציון" של מיכ"ל שיצא בשנת תרס"ב באותה עיר, בלווית תרגום גרמני מאת יהושע שטיינברג. זה היה ספר-השירים המודרני הראשון שקרא, שהסעיר את לבו ורושם השירים ליווה אותו "ימים רבים", כפי שהוא מספר, והוא אז בן י"א שנה. משירי מיכ"ל עבר לשירי יל"ג, ל"אהבת ציון" וליתר ספרי הספרות העברית החדשה שמצא בספריה העברית הקטנה אשר בפילווישוקי.

שנתיים אחרי זה נפתח לפניו במקרה שער לשירי שילר במקורם הגרמני, וזה היה הדבר: אחרי הפר-מצווה שלו שלחו אביו לקובנה ללמוד שם בשיבת ר' ישראל חיים, ולבקשת אביו נעתר ראש הישיבה לתת לבבלי חופשה לעצת אחת ביום לשם השתלמות בעברית. הלז הסכים לזה, אבל קבע את שעת הלימוד בבוקר השכם לפני התפילה, כדי שלא יבטל מלימודיו בשיבה, ואף מצא בעבורו מורה, תלמיד חכם ומשכיל חרד ואדוק בדת, הוא ר' משה זלמן אהרנזון, מסופרי "הלבנון" לפניו, שתרגם לעברית את "אגרות צפון" ו"חורב" של ר' שמשון רפאל הירש. דרך לימודו עם בבלי היה שקרא לפניו קטעים מתוך ספרי הירש בתרגומו וגם מן המקור הגרמני, ודורש ממנו שיתרגמם ויפרשם בלשונו הוא, ואחר-כך ישווה את התרגום אל המקור הגרמני. כדי להעמידו על השגיאות ואי-הדיוקים בתרגומו, למד אותו את הדקדוק של הלשון הגרמנית, וכך יצא שבמקום עברית למד אהרנזון עמו גרמנית, וידיעותיו הגיעו עד כדי קריאה בה. כאשר נפרד בבלי ממורו נתן לו אהרנזון את שירי שילר למנחה, ובלי-משים נתן אהרנזון⁷) דחיפה לבבלי לנסות את כוחו בתרגום ספר הבאלאדות של שילר בעברית.

את שירי שילר אמנם תרגם מתוך "התלהבות נעורים", כפי שיספר, אבל לא היו לו חוויה נפשית כזו של שירי מיכ"ל והקריאה בהם — יום חג, וחוויות היו לו בימי ילדותו בקורי גאונים ורפנים בפילווישוקי. בתום-לב ובסקרנות של ילד הסתכל בפניהם והתבונן בשרטוטיהם. ימי-חג היו ליהודי העיירה ימי התאכסן

(5) מכתביו הופיעו שני ספרים: "הגיוני לב", שדפס בחייו (ירושלים, תרפ"ז) ו"חקרי לב", יצא אחרי מותו (ניו-יורק, תש"ז).

(6) ראה פרק זכרונותיו "אהבת השירה", "הדואר", שנה ל', גליון כ"ה (י"ד ניסן, תשי"א).
(7) בשיחה טליפונית עם בבלי, כשלושה שבועות לפני מותו, העליתי את שמו של מורו זה, והזכירתי את מאמרו הגדול "גדולים חקרי לב", שדפס בהמשכים ב"הלבנון" במשך שנים אחדות, ובו בקר קשה את דעותיו של סמולנסקין ב"עת לטעת", ומהפך בוכות הרמב"ם, דבר שעורר את התעניינותו של בבלי.

ר' חיים ירמיהו פלסנברג ור' יצחק בלאור. ילד היה בבלי ודמויותיהם נחרתו עמוק בלבו, ולאחר שנים רבות העלה אותם מתהום זכרונו, ותיאר את הרושם שעשו גדולי הדור אלה על נפשו הרכה, בשירות-באלאדות, כתובות בעדנה, בקצב מוסיקאלי ובכשרון מספר. הגה יספר על "הרב משאקי"⁸), הוא ר' חיים ירמיהו פלסנברג:

עולם רחוק נפתח כספר לפני
ומתוכו עולה דמותו הנוהרה:
רחב-מדות, עבה-זקן, בהיר מראה
תום ילד בפניו והדרת זקנה

עודני נער ראיתי, ואשתאה
על הוד מראהו ואינך זיו חכמתו
בכל עת שנקרה בעיר מולדתי.
אביב פורח בעולם ובביתנו:
ר' חיים ירמיה ואבי נושאים
בהלכה ומשתעשעים באגדה.

ואיך יביע את שמחת לבו וחדוות נפשו בבוא ר' יצחק בלאור לעיירה, והוא ילד רץ עם חבריו בחדר לראות את פניו ולקבל ברכה מפיו. הוא מספר ומתאר⁹):

הלומי גיל פרצנו מן החדר בתרועה —
הידד! יחי רבנו איצלה לעולמי עד!
שבת וחג פתאום באונו יחד ביוס-חול,

— — — — —
רוגשים נכנסנו לטרקלין על בהונות.
על כסא רם בקצה החדר ישב ר' איצלה
צהוב-שער, פני-גויל מחודדים צמוקים,
כולו מבט חמור ושתיקה וקשב.
נפעם, נבוך עמדתי רגע על ידו
וחיל מתוך וצפיה התרוננו בלב.
ר' איצלה הרים יד ארוכה, גרומה,
שם את כפו על ראש הנער הנצב
ובניגון נוגה הפטיר: הוה חושק, בני בתורה!

(8) "הדואר", שנה ל"ג, גליון מ' (חשון, תשי"ד). ר' חיים ירמיהו פלסנברג חיבר כמה ספרים בהלכה, פרשנות, חקירה, וב"הלבנון" (שנה ט"ז, י"ז) נדפס מאמר-ספרו "מורה נבוכי הזמן החדש". בתו היא הרבנית המלומדת, הסופרת והעסקנית אסתר רובינשטיין מוילנה.
(9) "ר' איצלה בעיירה", "אדרת השנים", עמודים רט"ז—רכ"א. השיר נדפס ראשונה ב"בצרון", חוברת היובל של רב צעיר.

בשוב בבלי מן הישיבה בקובנה לביתו, כבר נשבו רוחות חדשות בעירית מולדתו. הנוער היה מלא תסיסה, הרעיון הלאומי כבש כמה לבבות וחאות לספרות העברית היתה מורגשת בכל פנה שפנה, ושמותיהם של אחד-העם וביאליק ושאר "כוכבי הספרות העברית החדשה" היו נישאים בפיות המשכילים מתוך חום כבוש, כפי שיספר¹⁰. קצת למעלה מגיל י"ד היה בימים ההם, אבל כשרונותיו כבר התפתחו וכבר היה בקי בספרות העברית החדשה. גם בת-השירה נתגלתה אליו במים ההם, אמנם לא בכל יפיה וזהרה, פניה עוד היו מכוסים בצעיף בפקדה אותו, אבל הניצוץ הפיוטי כבר בער בנפשו והלהיב את רוחו, הוא מצא לו חברים ורעים מבני גילו וזקנים ממנו, והיו מרבים לשוחח על ספרות ושירה. אחד בשם ר' חיים ניסן תלם, מדקדק וחקרן ומלמד "משפיל", שפירסם מאמרים ב"הזמן" היומי, ומאמר-ביקורת חריף על אחד-העם ושיטתו ב"הזמן" החדשי, והוא היה אוהב שירה במידה כזו, עד שבין השגותיו על אחד-העם הוקיע גם את יחסו השלילי לספרות היפה. תלם זה היה מעודד את פבלי ומדבר עמו בהתלהבות על השירה. ממנו גם קיבל ראשי פרקים בתורת השירה והבדלי המשקלים, בחציון אותו: "שים לב אל חכמת השירה, תורה היא ולימוד היא צריכה".

בשנת תרס"ח נדפסו שיריו הראשונים של פבלי ב"הפרחים" של י. ב. לבנר, לא ראיתי את השירים, וגם שמותיהם לא ידועים לי. אולם בראשית שנת תרס"ט נדפסו גם שני שירים שלו ב"העולם" הקלני, ויש בהם סימנים של כשרון פיוטי וודאי. בשיר הראשון, "בדממת הלילה האלם"¹¹, תוגה חרישית עולה מבין טוריו, כפייארברג יתרפק גם המשורר הצעיר על הצללים, והוא כבר נושא בחובו את היגון והעצב, וצער היחיד יכרסם את לבו; נשמתו "מרחפה ומפרפרה, נודדה בעולם ותועה" ואת מנוחתה תבקש "ברחבי האור שם מעלה". ובשיר השני, "אנסה לנתק הכבלים"¹², יש משום קריאת מרד בישן ומקובל; המשורר מרגיש מחנק בלבו, עברו היה עליו למשא, הישן נמאס עליו והוא רוצה להשתחרר מעולו המכביד, לסלול לו דרך חדשה ולמלא את חייו תוכן חדש. מתהום נפשו ישווע:

אנסה לנתק הכבלים

שככה חבקוני בעוז;

אנתק — ואצא לחפשי

ממעגל-הקסמים הלז.

הוא חורג לצאת למרחב, שואף לחיים חדשים ובעוז יקרא:

רב לסבול, רב שבת ובחשכה

בלי ניצוץ, בלי קרן של אורה!

(10) ברשימתו "אהבת שירה" הנ"ל.

(11) "העולם", שנה ב', גליון מ"א (כ"ח תשרי, א'תת"מ).

(12) שם, גליון מ"ב (ה' חשוון, א'תת"מ).

עוד שיר אחד פירסם בבלי ב"העולם"¹³, "בליל דממה", שיר לירי יפה, שיש בו משהו משירו "בדממת הלילה האלם", אבל הוא יותר משוכלל וחרוזי יותר מלוטשים ומהוקצעים. יש בו ציורים פיוטיים יפים מן השלווה הנסוכה בדממת הלילה, מן הכוכבים הדובבים "סודות רקיע ונצורות אדמה", הסהר החיוור הצף בודד לאיטו, והמשורר מדמה אותו "לשומר שהפקד בן-לילה על גנוי רקיע ושבילי-מסתרי". משיר זה רואים בעליל את התפתחות כשרונו של המשורר. בבלי נראה בו מבוגר ויותר בטוח. שיריו כבר יצאו מכלל בוסר והוא הולך ומבצר לו מקום. זה שהשיר נדפס בעריכתו של א. דרואנוב, שהיה בעל טעם ספרותי ועורך מחמיר, כבר שימש מעין "סמיכה" למשורר הצעיר בן ה"ט" ותעודת-כניסה לעולם הספרות. ובשיר זה אמנם פתח בבלי את ספר שיריו הראשון שיצא בשנת תרצ"ח בהוצאת "דביר", אבל עשה בו שינויים אחדים¹⁴.

השיר נכתב, כפי שרשום בשוליו, בשנת תר"ע בוילנה, אשר בבלי בא לשם בראשית תרס"ט, "לבקש השכלה ולהתחמם לאורם של חכמים וסופרים", הוא מצא לו עבודה — העתקת מכתבים ותעודות של הלשכה המרפזית של ההסתדרות הציונית, כעוזר למשורר י. קרני. את שעותיו הפנויות היה מבלה בספרית שטראשון ובולע ספרים מהספרות החדשה והישנה. הוא הכיר סופרים צעירים ובא במגע עם "חברים שכור-ספרות, להוטי שירה"¹⁵, התרועע עם א. י. גרודזנסקי, אברהם סולודור, דוד פוגל¹⁶ וי. ווארטסקי, וסופרים אחרים. הראשון, בן-אחיו של רח"ע גרודזנסקי, משורר, מספר ועיתונאי אידי, מחבר הרומאן "לעבן" ומתרגם "מרתין עדן" של ג'יק לונדון, "ייבגני אוניגין" ו"פולטבה" של פושקין, — בימים ההם משורר מתחיל ומלא התלהבות מן הספרות האידית, הציע לבבלי ללמדו עברית וגם לייסד במה "לסופרים ולאמנים מתחילים" — הוצאת ירחון בעברית ובאידית בהקטגורא. "הנוער" היה שם הירחון שחוברתו הראשונה הופיעה בטבת תרס"ט, שחלקה העברי נערך בידי בבלי.

תקופת ווילנה בחיי פבלי העלתה היא בכלל מעניינת, היא פתחה לפניו אפקים חדשים והכניסה אותו לעולמות חדשים. כך ראה שם את פרץ ושמע את

(13) שנה ד' גליון 2 (י"ז שבט, תר"ע).

(14) שורה ב', ב"העולם": "חולמים חלומם השלו בדממה", ובספר: "חלומות תפארתם"; שורה 4 ב"העולם": "וצפונות במקום ונצורות"; בשורה 5: "ונוגה כה נשקף", ובספר: "נוגה אור"; שורה 6: שט במקום צף; שורה 10: "מפכות הן חורות ועגומות", ובספר: "חרש מפכות הן בושות, עגומות"; שורה 11: זולפות במקום חוצות; שורה 12: "רוקמות בין צללים שם פלאי תעלומות", ובספר: "בין צללי-אופל תעלומות"; שורה 13: "אך הוא ער הוא לבבי", ובספר: "אך ער בי לבבי"; שורה 15: סודות, במקום רזי; שורה 17: "נוגה כה נשקף", ובספר: "נוגה-אור נשקף".

(15) ראה רשימתו "שלושה משוררים" (פרק ראשון על א. י. גרודזנסקי), "הדואר", שנה כ"ט, גליון א' (י"ב מרחשון, תש"י).

(16) לשלושה אלה, שנפטרו בגיל אחד וכמעט בזמן אחד (הראשון נרצח בידי הנאצים בוילנה), הציב בבלי ציון במאמרו "שלושה משוררים" הנ"ל, שנכנס בספרו "רוחות נפשות", על השלישי כתב ברשימתו "ציוני זכרון", הנזכרת להלן.

הרצאתו על הדראמה האידית בנשף ספרותי שנערך לכבודו. ראותו את פני פרץ והמשתה שנערך לכבודו אחרי הרצאתו היו לו חוויה נפשית. "זה היה המשתה הספרותי הראשון שראיתי ורישומי היה גדול". — הוא מספר בפרוטרוט ברישומי "עם פרץ בוילנה" (17).

בתקופתו הווילנאית פרסם גם שני שירים יפים ב"העברי" שר' מאיר ברלין הוציא בימים ההם בברלין. הראשון, "זריחות" (18), שיר-טבע, תיאור עלות השחר וזריחת השמש, מלא ערגה וכיסופים הוא המשורר הצעיר "לסודות, לריו יצירה" המתגלים לפניו ונשמתו שטה "ברחבי העולם הבהיר, החביב באורות הארגמן", והוא, חולם ובהיר עין, "מלא כאב ותענוגים כאחד, לתכלת-שמים אי סופית"; רועד לקראת היצירה יחד עם "המית הגלים", מסתכל ומתאר

... ובהיר אז עמד השחק.
השחר אך פקח את עיניו
וקוים של אורה חורורים
כנושאי טל-תחיה בידט,
התפשטו כצללים.

והשני, "חשון" (19), שיר-טבע גם הוא, אבל מלא יגון של השלכת. הוא תיאר בו את גויעת התמוז היפה וקצו של הקיץ, נהמת רוחות פרוצים ורקמת שיר החידולן, סערת החורף ותוגת "בני אדם תועים ברחובות אכולי שממון וצער". אם שיריו אלה הם היחידים שפירסם באותה שנה, הרי הם גם בבחינת שירי-פרידה מליטה מכורתו, כי בשנת תרע"ב עזב בבלי את ווילנה ואת בית אבותיו בפילווישוקי ויסע לאמריקה.

ג

מטרת נסיעתו לאמריקה היתה כדי להיכנס לאוניברסיטה ולרכוש השכלה גבוהה, מה שלא יכול להשיג ברוסיה הצארית שבימים ההם העיקר גזירות הממשלה על צעירי ישראל שוחרי דעת וסגרה בעדם את שערי אסכולות ומכללות. אם כי בנפשו פיקפק אם אמריקה היא הארץ היעודה למילוא תעודתו. רבה של פילווישוקי, ר' יחיאל יעקב וויינברג, סופר וחוקר גם הוא (20), והוא דאג להתפתחותו של בבלי, יעץ לו שייסע לברלין "מקום תורה וחכמה" ולא לאמריקה שאין בה מקום לתורה ולחכמת ישראל. אבל החליט בבלי ללכת לאמריקה בתקווה שיגיע שם למטרתו. היה לו גם קשר עם ארץ זו — דודו, ר' משה יהודה פרייס, איש משכיל ובן תורה, אמיד ובעל בית מסחר ברחוב איסט-ברודוויי, ובביתו מצא בבלי מנוחה בימים הראשונים לבואו לאמריקה וגם אווירה עברית — כרכי עתונים עבריים

(17) "ציוני זכרון", "הדואר", שנה כ"ט, גליון ה' (י"א כסלו, תש"י).
(18) "העברי", שנה ב', גליונות ל"ח-ל"ט, מ' (י"ד, כ"ח תשרי, תרע"ב).
(19) שם, גליון מ"ג (י"ט חשוון, תרע"ב).
(20) מחבר כמה ספרים בהלכה, דרוש וחכמת ישראל בעברית ובגרמנית.

וספרים מן הספרות העברית החדשה שהפיגו מעט את מרידות הבדידות שניצברה בלבו והעיקו על נפשו.

בקץ תרע"ב הגיע לחוף ניו-יורק, והוא אז כבן י"ט או כ', ושמו הלל אהרן ראשיגולסקי, השם שבו היה חתום על שיריו.

הוא בא לאמריקה בעת אחת עם האחים גינצבורג (שמעון ויקותיאל), והימים או ימי תסיסה לעברים בארץ החדשה. אגודת "אחיעזר" התכוננה להוצאת הירחון "התורן", שהיה צריך לשמש במה ליצירה העברית באמריקה. הצטרף גם בבלי לתנועה זו, נעשה פעיל ב"אחיעזר" ואף נתכבד להרצות במסיבה שהאגודה ערכה לכבוד אפרים א. ליסיצקי, על השירה העברית, שעשתה רושם על הנאספים. קרבו אותו גם המשוררים העבריים שהתרכזו מסביב לב. נ. סילקינר, אחד מחברי מערכת "התורן".

בעצת דודו שינה את השם ראשיגולסקי לפרייס, כינוי-משפחתו של דודו, גם בשם ראשיגולין נקרא. אבל באותו זמן עבר את שמו וקרא לעצמו בבלי, בשם זה הוא נזכר ברישומי הסופרים שישתתפו בה "תורן" בפרוספקט של הירחון שיצא במארץ 1913, וחתום הוא בשם הלל בבלי על שירו "והיה..." שנדפס ב"התורן" שנה א', חוברת ד' (אלול, תרע"ג), שנכתב בשנת 1913 בבופאלו של ניו-יורק. גם על שיריו ב"האחדות" וב"רביבים" שנערכו בידי ברנר, הוא חתום בשם זה. יש להדגיש, שברנר היה נותן ברצון מקום לשירי בבלי, ובמכתבו אליו, שנכתב בתשרי, תרע"ד (21), יכתוב: "הקלות שבשירי ודאי שאינה חסרון, ובכל זאת אברכהו ביתר כובד". ובמכתב שני, שנכתב סמוך לאותו זמן (22), הוא אומר: "לתרגומיך מאנגלית אחכה". ממכתבו זה של ברנר רואים שבמשך זמן מועט כבר הספיק בבלי לשלוט בשפה האנגלית במידה כזו, עד כדי לתרגם ממנה לעברית. יש להוסיף שבמכתביו פונה אליו ברנר בשם ראשיגולסקי, אם כי השירים חתומים בשם בבלי. השם העברי שבו קבע את מקומו בספרות העברית והוציא לו מוניטין בעולמנו, נעשה כינוי-משפחתו רשמית שנים אחדות אחר זה (23).

(21) "אגרות ברנר" כרך שני, עמוד 183.

(22) שם, עמוד 202.

(23) כפי שהגיד לי המנות בחר בכינוי בבלי, מפני שבמשפחתו היתה רוחות מסורה שמוצאה מראשי הגולה בבבל, ומפני זה נקראה בשם ראשגולסקי. הופרתי זאת במאמרי "היהודים בעיראק" ב"הדואר" לשנת תש"ב.

(סוף יבוא)

שירים

מאת הלל בבלי

קדמוני, יסורי

קדמוני, יסורי,
תקעו בי את שפודי נגינתכם האפלה;
הרתיחו והרנינו את מיתרי קרבי.
אני לא אתמרד, לא אחרף -
וכי תהוללו בבית-חמרי הדל,
תפרץ פזל תפלה ממעמקי.

בזעם בי מכאובי,
בפקעת אצטנף, אחתר לתוך-תיכי;
אקשיב שקשוק מעינות-הנעורים
ונאנחם שירת-חיי החרישית.

איכה?

איכה אצבר חרסי חיי המפרדים?
הערב מתאפל, עוטשני בסדינו.
מאחורי מסך עימד - הנה הנו -
הציר שלח להחזיר לאוצרו
את פלי-הסוד ושאל מגנפרימרום,
איכה אלהים עברי-חיי לאחדים?

חייך הקבורים

חייך הקבורים התנערו,
התנוססו מתחת צרמות עפר
ורחפו לעמתי.
פניך המצויים נעוצים בי
תוהים, בולשים כמבקשים לחשף סתומות,
אש הנעורים קפאה בהם
תוף געש יצירה מודקה,
שוב מתלקחת בשלהבת אפלה,
מרי-תוכחה, תחנה וכאב צרוף
חומרים, מצעקים תוכה:
אי השנים שנסחרפו?
אי בארות-חיי שנסתמו?

בעין השמש המסחררת
בערפלי-אימים,
אראה דמותך ערסילאית צפה,
והקרת וסודרת ותובעה -
ויללת דורות לא באו מפלחה אור
ומלפסה אותי בנהימת-שכול.

שירים אלה משבעת שיריו האחרונים שרשמה מזיו רחלה רעייתו

לתולדות הלל בבלי

מאת א. ר. מלאכי

(המשך)

בימים הראשונים לשבתו בניו-יורק הרגיש המשורר הצעיר את עצמו נכרי בעולם החדש וכזר התהלך ברחובות הכרך ניו-יורק. בשירו "בנכר", שנכתב באב תרע"ב, והוקדש לאביו, הביע את מרירות בדידותו והוא מלא עצב ותהיה. "לא אח ולא רע בין אלפי רבבות", ינהום בחשאי ומתהוים נפשו בוקעת שועתו האילמית: "ובודד אתלבט בארץ נכריה", מצא לאחר כך בבלי קן חם ושלוות-נפש בבופאלו, שבא לשבת בתוכה בראשית שנת תרע"ג. הוא מצא שם מטרה ויעוד בחיים, וגם אח ורע - המשורר אפרים א. ליסיצקי, שהקדים לבוא לאמריקה בעשר או י"ב שנה לפני בבלי, והוא כבר הסתגל לחיי הארץ החדשה, חרש את טרשיה והכשיר את הקרקע לחיים עבריים לאומיים. כאח גדול ומנוסה בחיים התהלך ליסיצקי עם בבלי והסיר את מועקת הבדידות מעליו. "ליסיצקי הנעים עלי את הישיבה בבופאלו", מציין בבלי בפרק זכרונותיו "במכללה קתולית בבופאלו"²⁴.

לבופאלו בא בבלי להזמנת ליסיצקי להורות בבית-הספר שהוא שימש בו מנהל. במאמרי "ליסיצקי כמחנך"²⁵ עמדת קצת על מצב החינוך הירוד בבופאלו בעת שהמשורר נקרא לנהל את בית-הספר שם, ואף הבאתי פרטים אחדים מזכרונות בבלי על בית ספר זה²⁶ ועל עמלו הרב ומרצו של ליסיצקי "להפוך את המוסד מבית-החרושת לאמירת סידור לבית חינוך ראוי לשמו". עוזר נאמן וחרוץ היה לו בבלי בעבודת-קודש זו. בבית-הספר הזה עשה בבלי את נסיונותיו הראשונים כמחנך, ואם בהיותו עוד בוויילנה כבר עסק בהוראה ואף לימד עברית לנכדי מנדלי מוכרספרים, הנה היתה זו הוראה של שיעורים פרטיים. בבית-הספר העברי אשר בבופאלו הראה בפעם הראשונה את כוחו כמורה ובו התחילו להתפתח כשרונותיו כמחנך, ושם גם מצא את יעודו כמורה עברי. ליסיצקי, מדריכו בהוראה עברית, אף משך אותו לעסקנות ציבורית-לאומית, ובהיווסד בבופאלו אגודה ציונית, שליסיצקי כיהן בה כנשיא. נתמנה בבלי למוכיר. זה היה נסיונו הראשון בעסקנות לאומית-עברית, שברבות הימים התרחבה והסתעפה עד שנעשה בבלי כח חשוב בחיים הלאומיים והעבריים באמריקה ואחד מעסקני-התרבות המעולים בתוכנו, והשפעתו היתה מורגשת בכמה חוגים ומוסדות-תרבות. הוא גם לקח

24) "גליונות" כרך ל"א, חוברת ח-י (אבאלול, תשי"ד), עמוד 122.

25) "בצרון" שנה כ"א, כרך מ"א, חוברת ד' (אדר, תש"ד).

26) "אתמולים צפים", "הדואר" שנה ל"ה, גליון י"ח (י"ט אדר, תש"ו).

חלק ביסוד ההסתדרות העברית, ובו עידת-היסוד שלה שהתקיימה ב"ט—כ' בשבט תרע"ז, נבחר לאחד משלושת המזכירים של הוועידה⁽²⁷⁾.

משום מה עזב בבלי את בופאלו, ששם כבר התכונן להיכנס למכללה, ושם אחרי חצי שנה לניו-יורק. זמן-מה שימש מורה בבית-הספר אשר ליד בית-הכנסת "אורח חיים", במעלה העיר ניו-יורק, שבו שימש ברבנות ר' משה חיימזון, מתרגם "משנה תורה" להרמב"ם לאנגלית ומחברם של קונטרסים אחדים בענייני היהדות. הלימודים בבית-ספר זה היו ברכות ותפילות ופרקי-היסטוריה מסיפורי המקרא, ועל בבלי היתה שומה לברך את הילדים בעזבם, אחרי גמר השיעור, בברכת כהנים. אולם עם זה סטה משיטת-הלימודים הקבועה בבית-הספר והתחיל לשון לתלמידיו את כללי הדקדוק ולהקנות להם, על-ידי תרגילי-שיחה, ידיעות בשפה העברית. הוא עורר בכך את התנגדות ראש המורים, שטען בהתרגזות: "מה לבית-הספר שלנו ולדקדוק? זהו ענין למשכילים ליטאיים, לא לבית-ספר יהודי אמריקאי"⁽²⁸⁾. גם הרב חיימזון לא היה מרוצה מזה שהמורה הצעיר מלמד בבית-ספרו "על פי שיטת בנדרלי", אבל עלה בידי בבלי לשכנע אותו שהוא "משתדל להכשיר את התלמידים ללימוד החומש בדרך שנראית רצויה ונאה ביותר — על ידי הקניית ראשית ידיעה בלשון העברית", ובעיני הרב, שהיה בכלל איש נעים ונוח לבריות⁽²⁹⁾, מצא בבלי חן ודבריו הניחו את דעתו.

אם בהוראה עברית מצא סיפוק-נפש וגם לחמו ומימיו ממנה ניתנו לו, עדיין לא באה משאת-נפשו — לקנות השכלה אקדמית על מילואה, ורק בשנת תרע"ה התחילה להתגשם במקצת. הוא נתקבל כתלמיד במכללה העירונית בניו-יורק — ראשית צעדי להיכנס לטרקלין המדע והספרות. זה היה מקרה חשוב בחייו, ובחדות-נפש יציין ברשימותיו האבטוביוגרפיות: "ראשית הסתיו של שנת תרע"ה מציינת תאריך חשוב בשבילי: נתקבלתי כתלמיד ב"מכללה העירונית" של ניו-יורק. הבנינים המפוארים של ה"סיטי קולג'", הקמפוס, הפרו-פיסורים, המקצועות ה"אקדמיים" — כל אלה עוררו בי צפיה לקראת עולם חדש שאליו שאפתי והיה גנוז ממני עד עתה".

אולם המלחמה העולמית שפרצה בסוף קיץ תרע"ד בלבנה גם את עולמו של בבלי. המכתבים על בלהות המלחמה שקיבל מאביו שללו את מנוחתו, ולבו לא ניתן עוד ללימודים. הוא הפסיק את לימודיו במכללה, עזב את ניו-יורק ועבר לניו-בריטיין של קונקטיקוט ושימש מורה-מנהל בבית-הספר העברי, שבו הורה

(27) הוא גם קידם בברכה את ועידת ההסתדרות העברית, שנדפסה ב"התורן", שנה ג', גליון מ"ט (כ"ד שבט, תרע"ז): "תהא נא הוועידה העברית הראשונה אכן הראשה באשיות ההסתדרות העברית העולמית. הלל בבלי, בופאלו, נ. י."

(28) ראה "אתמולים צפים" הנ"ל.

(29) הוא היה בכלל אישיות דגולה. לפני בואו לאמריקה שימש ראש בית-דין בלונדון, ואחרי פטירת ר' נפתלי אדלר בשנת תרע"א, שימש זמן מה במשרת "רב הפולל" באנגליה. כשנבחר הר"ר יוסף צבי הרץ למשרה זו, יצא בשנת 1913 לאמריקה לשמש ככהונת רב בבית-הכנסת "אורח חיים" במקום הרב הרץ. באותו זמן נתמנה פרופיסור להלכה בבית המדרש לרבנים בניו-יורק. הוא מילא כמה תפקידים ביהדות השמרנית והאורתודוקסית באמריקה, ואף נלחם נגד הנהגת שינויים בלוח, שהיה עלול להביא לידי חילול שבת.

לפנים י. ז. פרישברג והוא גם שהציע את בבלי למשרה זו והמליץ עליו שיקבלו אותו. החיים השקטים בעיירה זו פעלו לטובה עליו. הם הרגיעו את רוחו והוא שב למנוחתו וגם ללימודיו. בבלי התחיל לבקר את המכללה בהארטפורד הקרובה לניו-בריטיין, שבה השתלם בעיקר בספרות האנגלית.

לא ארכו ימי שבתו בניו-בריטיין, כי נקרא שנית מליסיצקי לבוא אליו לבופאלו, לשמש מורה בבית-ספרו. בבלי נענה להזמנתו, ומיחר לנסוע לשם, והפעם בהחלטה נחושה לא לבזבז יותר את זמנו ולבטל מתלמודו, כי-אם להמשיך את לימודיו בעיר זו⁽³⁰⁾.

כל מי שקרא את פרק זכרונותיו "במכללה קתולית בבופאלו", שנדפס בחוברת האמריקאית של "גליונות", שהזכרתי למעלה, עמד על התעיות והתהיות בנפשו של בבלי בתקופתו השניה בבופאלו, עד שנכנס כתלמיד במכללה הקתולית "קאנסיס". המכללה היתה היחידה בבופאלו ללימודי מדעי-הרוח (אמנות, ספרות ומדע), שבבלי הצעיר היה מעוניין בהם, והוא מספר על חוויותיו כתלמיד וכיהודי, יהודי מהגר וזר, כמעט היהודי היחיד בין המון תלמידים קתוליים, שמתייחסים אליו באדיבות קרה, והוא מתהלך ביניהם זקוף-קומה, בודד, וכל ישותו מבליטה גאון יהודי. האווירה הקתולית שאפפה את המכללה ושהשוותה לה דמות מנזר, צלצול הפעמונים ונגינת העוגב וזמרת המתפללים בוקר וערב צרבו בשרו של בבלי והחריפו את הכרתו היהודית. המשורר הענוג והרך שהתרפק על מראות הטבע ויגון שלכת הסתיו מלא את נפשו, התחילה הפרובלימה היהודית להציק לו ונימי כנורו היכו בפעם הראשונים אקורדים נשכחים של "נגינת הפלאים", זו תפילת "כל נדרי", שבה "יגון אלפי שנים עצור ותוסס וחזיון הימים הבאים", כפי שביטא בשירו היפה "כל נדרי".

המית-לבו של המשורר הבודד והתוהה עולה מחרוזי שיר זה, אשר בו גם תיאר את התלכדות האומה לאמונה באל אחד, רטט לבם של שבים בתשובה, שצלילי התפילה אסף אותם לבתי-כנסיות להתייחד עם אלהי ישראל:

כל נדרי ואסרי... הם חוזרים בתשובה

ושופכים את נפשם בתחינה:

מחטאים לבבם ומגרפים עונם

בורם שיא גלי הנגינה.

— — — — —
משתפכים הקולות, מתמלטים הצלילים

מבתי-כנסיות ובקועים.

כה נוגה זמרתם, זה המית מנגינה

בוהריה-הערב השוקעים.

פועם לב המשורר בחזקה ומחלחל הרטט הדתי בנפשו, והשיר בנעימת-הקצב שלו ובתיאור רעדי-לבם של באי בית-הכנסת, אלה אשר "תעו ורעו בשדות אחרים עד ליל זה, ליל-קודש הגיע" עשה בהופעתו רושם עז על הקוראים.

(30) "אתמולים צפים", "הדואר" שנה ל"ו, גליון כ"ח (כ"ב סיון, תשס"ו).

וַיִּשִׁי נִדְפַס בַּ"הַתּוֹרָן" (השבועי 31) שִׁינָא בַּעֲרִיכַת י. ד. בִּרְקוֹבִיץ, וּשְׁבֻעִים אַחֲרֵי זֶה נִדְפַס בְּאוֹתוֹ עֵתוֹן³² שִׁירָו "בַּחֲצֹרֹת אֶל נֹכַר", הוּא פֶּרֶק מִסִּידֶרֶת שִׁירִים, עֲשָׂרָה בְּמִסְפָּר, שְׁכּוֹנָסוּ בִּסְפָר שִׁירָיו. הַשִּׁישִׁי בֵּהֶם, מִצְטִיין בְּתִיאָר תְּפִילַת הַמִּנְחָה שֶׁל הַכֹּמְרִים בַּמְנֹזֵר וְחֶדֶר־נִפְשָׁם בַּצִּפְתָּם הַתְּגִלּוֹת נֹס וּפֹלָא, וְעִינֵיהֶם טָחוּ מֵרְאוֹת "נֹס־עוֹלָם לֹא־נִרְאָה", אֶת הָעֵלֶם הָעֵבֶרִי, עֵלֶם דֵּל, "חֹר וְנוֹגָה נֹכַד גְּבוּרֵי־הַדּוֹרוֹת שֶׁנִּפְלו חֲלָלִים נִיצֵב לוֹ בִּפְנֵה חֲשֻכָּה". הַשִּׁיר הַזֶּה מוֹקֵדֶשׁ לֵאפְרִים א. לִיסִיצְקִי, יִידִי־נֶפֶשׁ וְרָעוֹ הִנְאֻמָּן מֵאִזּוֹ עַד יוֹם לִכְתּוֹ לְבֵית עוֹלָמוֹ. בַּ"הַתּוֹרָן" רָאָה אֹרֹר רֵאשׁוֹנָה הַפֶּרֶק הַשֵּׁנִי בְּסִידְרָה, זֶה שֶׁמֵּתַחֲלִיל בַּחֲרוֹז הַנוֹקֵב: "הֵם כּוֹרְעִים יוֹם־יוֹם וּמִשְׁתַּחֲוִּים לְבִקְרִים", וְנִרְאָה שֶׁהוּא רֵאשׁוֹן בְּסִידְרָה, וְנִכְתָּב רֵאשׁוֹנָה כְּשִׁיר בִּפְנֵי עֲצֻמוֹ, לֵאל תִּכְנִית קְבוּעָה מֵרֵאשׁ לְסִידְרַת הַשִּׁירִים³³, עַל רַעִי בְּבָלִי בְּאוֹתָם הַיָּמִים, בְּנֵי גִילוֹ וְהַקְשִׁישִׁים מִמֶּנּוּ, עֲשֵׂה הַשִּׁיר רוֹשֵׁם מִיּוֹחַד בְּלִבְטִי־נִפְשׁוֹ שֶׁל הַמְשׁוֹרֵר הַתּוֹהָה וּמִתַּחֲבֹט "בַּחֲצֹרֹת אֶל נֹכַר", אֲשֶׁר "צִלְלִי הָעוֹגֵב הָעוֹלָם" מִבֵּית הַתְּפִילָה הַקְּתוּלִי קִסְמוֹ לוֹ רָגַע, אֲבָל לֹא נִשְׁבָּה מִמִּקְסָם־הַשּׁוּאָא. הַצִּיץ וְלֹא נִפְגַּע, וּבִלְב טְהוֹר וְנִפְשׁ זֹכֶה יִתּוּדָה:

וְנִדְחָק אֲנִי בְּזוּיָת לֹאטִי,

שׁוֹמֵעַ לְדִפְיָקוֹת־לִבִּי;

מַה לָּךְ כִּי בָאת בַּחֲצֹרֹת אֶל נֹכַר,

הֲאִין בְּךָ כֹּהֵן אִם נְבִיא?

בַּמֹּאוּחַר, לִ"ז שָׁנָה אַחֲרֵי פִירְסוֹם הַשִּׁיר, סִיפֵר בְּבָלִי אֶת תּוֹלְדוֹת כְּתִיבָתוֹ וְתִיאָר אֶת מִצְב־נִפְשׁוֹ בְּאוֹתָם הַיָּמִים שֶׁהִסְתוּפָּה בְּמַכְלָלָה הַקְּתוּלִית וְהַחֲצֹרֹת אֶל נֹכַר — הַמְנֹזֵרִים וְהַכֹּמְרִיּוֹת — הָיוּ חֶלֶק מִמַּכְלָלָה זוֹ; הוּא תִיאָר אֶת רִשְׁמֵי הַסְּבִיבָה וְתִהְיוּתוֹ בְּהַמְצָאוֹ בְּסִבְיָה זֹרָה, וְכֵמָּה סִעִיפִים בְּזִכְרוֹנוֹתָיו אֵלּוּ, שְׁכֻתוֹבִים כְּמִרְבִּית יִצִּירוֹתָיו בְּפֶרוֹזָה, בְּכִשְׁרוֹן מִסְפָּר, בַּחֲיוּנִיּוֹת וּבִסְגֻנוֹן אִפִּי, הֵם פִּירוֹשׁ לְסִידְרַת הַשִּׁירִים "בַּחֲצֹרֹת אֶל נֹכַר" וְלִשִׁירָו, "כֹּל נִדְרִי", אִוֹלָם גַּם אִזּוֹ, בַּעַת שֶׁהַפְּרִטִים וְגִילְגוּלֵי הַסִּיבּוֹת לֹא הָיוּ יְדוּעִים, עֲמָדוֹ הַקּוֹרְאִים עַל מִצְב־נִפְשׁוֹ שֶׁל הַמְשׁוֹרֵר וְהַפּוֹרֵקן מִהַמוֹעֶקָה שֶׁהַצִּיָּקָה אֶת רוּחוֹ אַחֲרֵי שִׁפְכוֹ אֶת נִפְשׁוֹ בְּשִׁירָיו אֵלּוּ, שֶׁהֵם חֲדוּרִים גְּאוֹן יְהוּדִי וְתַפְסִיט־עוֹלָם יְהוּדִית וְהוּא מִצָּא בֵּהֶם תִּיקוֹן לִנְפִשׁוֹ.

שִׁירָיו אֵלּוּ נִכְתְּבוּ בִּשְׁנַת תִּרְע"ו בְּבוֹפָאֵלּוֹ, וּשְׁלוֹשָׁת שָׁנוֹת שִׁבְתוֹ שֶׁם הָיוּ בְּכָלל תְּקוּפַת־בִּרְכָּה לְבָבְלִי. מִלְּבַד הַשְׁתַּלְמוּתוֹ בְּסִפְרוֹת וּמִדַּע בְּמַכְלָלָה קְתוּלִית זוֹ, רָחַבוּ אִפְקֵי־הַשְּׁקָפוֹתָיו, הִתְפַּתַּח כְּנוֹאֵם וְ"וִכְחָן" וְכָתַב הֶרְבֵּה שִׁירִים: שִׁירֵי־טַבֵּעַ וְשִׁירֵי־יָם, שִׁירֵי בִּידוּת וְגַעְגּוּעִים, שִׁנְדַּפְסוּ בַּ"הַתּוֹרָן" וּבַ"הַעֲבָרִי", בִּזְהֵא אַחֲרָיוֹן הַדְּפִיס גַּם תִּרְגוּם שִׁיר שֶׁל תוֹמָאס מוֹר³⁴, גַּם הַמַּלְחָמָה וְתַקּוּת־הַגְּאוּלָּה זִיעֲזָעוּ אֶת לְבוֹ וּמִצָּאוֹ הֵד בְּשִׁירָיו שֶׁנִּכְתְּבוּ בִּיָּמֵים הָהֵם. רֵאשִׁית יִיסוֹד "הַלְגִּיוֹן הָעֵבֶרִי"

(31) שָׁנָה ג', גִּלְיוֹן ל"א (ט' תשרי, תרע"ז).

(32) גִּלְיוֹן ל"ג (ל' תשרי, תרע"ז).

(33) אִמְנֵם בְּזִכְרוֹנוֹתָיו, בְּמַכְלָלָה קְתוּלִית בְּבוֹפָאֵלּוֹ הַנִּל, הוּא אוֹמֵר: "בְּאוֹתָם יָמִים עֲזִי־תַחוּשָׁה נוֹלְדוּ בְּלִבִּי כֵּמָּה מִן הַפְּרָקִים שֶׁל סִדְרַת הַשִּׁירִים שֶׁל, בַּחֲצֹרֹת אֶל נֹכַר".

(34) "שׁוֹשֵׁן אַחֲרוֹן לְקִיץ", "הַעֲבָרִי", שָׁנָה ו', גִּלְיוֹן מ"ה (כ"א חשוון, תרע"ז).

לְשִׁיחֹרֹר הָאֶרֶץ, הָעִירָה אֶת רוּחוֹ לְכַתּוֹב אֶת שִׁירָו "בְּעַד הַמּוֹלָדָת"³⁵, שֶׁהַקְדִּישׁ לְחֲלָלֵי הַלְגִּיוֹן בְּגַלְיָפוּלִי. כֹּאשֶׁר הִתְנַדְּבוּ בַּחֲזוּרֵי יִשְׂרָאֵל בְּאִמְרִיקָה לְהִלָּחֵם בְּמַעֲרֻכּוֹת "הַלְגִּיוֹן הָעֵבֶרִי", מִצָּאוּ בְּשִׁיר מֵלֵא רִגֵּשׁ זֶה מִקּוֹר־הַתְּלַהּבוֹת, וּבְהִיבִקֵּעַ קוֹי־אוֹר רֵאשׁוֹנִים שֶׁל שָׁחַר גְּאוּלַּת הָעוֹלָם בְּשָׁנָה הַשְּׁלִישִׁית שֶׁל הַמַּלְחָמָה, הֵמָּה גַּם לְבו בַּ"שִׁירַת הַתַּחֲיָה, הָעוֹז וְהַדְּרוֹר", וּמִיתֵרִי־כְנוֹרוֹ הַשְּׁמִיעוֹ שֶׁלֹּשׁ מַנְגִּינוֹת, "מִשִּׁירֵי הַתַּחֲיָה"³⁶, שִׁירִים שִׁישׁ בֵּהֶם חֲזוֹן וְתַקְוָה מִשְׁחִית, וְאֲשֶׁר בְּרֵאשׁוֹן הוּא מִסִּים בַּחֲרוֹזֵי־הַכְּרוֹז: "הִבֵּה וְאֲשִׁיר שִׁיר חֲדָשׁ לְעַם, / שִׁירַת הַתַּחֲיָה, הָעוֹז וְהַדְּרוֹר!" אֲשֶׁר הַמְשׁוֹרֵר הַמְנוּחַ פִּסַּח גִּינְזוֹבּוּרֵג (בְּכִינוֹי ב. פִּרִידְמָאן) הִגִּיב עֲלֵיהֶם בַּהֲעֵרַת שְׁלִילָה³⁷.

אֲנִי מוֹפִיר עוֹד שִׁיר אַחֵד, שֶׁחִיבֵר בְּבָלִי בְּבוֹפָאֵלּוֹ, הוּא הַשִּׁיר "לַחִיִּים נַחְמָן בִּיאֲלִיק", שֶׁנִּכְתָּב בְּנִיסָן תִּרְע"ו, לְיוֹבֵל הַכ"ה לְפִירְסוֹם "אֶל הַצִּיפּוֹר", וְעָמּוּ פֶתַח י. ד. בִּרְקוֹבִיץ אֶת גִּלְיוֹן־בִּיאֲלִיק שֶׁל "הַתּוֹרָן"³⁸, אַחַד הַשִּׁירִים הָרֵאשׁוֹנִים שֶׁנִּכְתְּבוּ לְכָבוֹד בִּיאֲלִיק הוּא שִׁיר זֶה, וַיֵּשׁ בּוֹ הֶרְבֵּה מֵהִרְטוּרִיקָה וְאִף הַשְּׁפַעַת שִׁירָו שֶׁל בִּיאֲלִיק לְאַחַד הָעַם מוֹרְגֶשֶׁת בּוֹ, גַּם עַל שִׁיר זֶה, שֶׁבְּבָלִי לֹא הִכְנִיסוּ בְּקִבְצֵי שִׁירָיו, הִגִּיב גִּינְזוֹבּוּרֵג בְּשְׁלִילָה בְּרִשְׁמִיתוֹ הַנּוֹכְרַת.

בִּיָּמִים הָהֵם יִצָּא מַעְטוֹ שֶׁל בְּבָלִי מֵאִמֵּר פּוֹבִלִיצִיסְטִי אַחֵד, "נַחֲפֶשֶׁה רַב־נִינוּ וְנַחֲקוֹרָה", שִׁנְדַּפְס בַּ"הַאֻמָּה"³⁹ שֶׁהוּצִיא אַהֲרֹן פֶּרְנֶקֶל. מֵאִמֵּר זֶה הוּא דְּבָרוֹ הָרֵאשׁוֹן שֶׁל בְּבָלִי בְּפֶרוֹזָה, וְהַכִּיל תְּשׁוּבָה לְמֵאִמֵּר "נַחֲפֶשֶׁה דְּרַכֵּינוּ וְנַחֲקוֹרָה" שִׁנְדַּפְס בַּ"הַאֻמָּה" גִּלְיוֹן א' ⁴⁰, וְבוֹ פָּנָה מַחֲבָרוֹ, שַׁחְתָּם בְּכִינוֹי "רַב זָקֵן"⁴¹, בְּדִבְרִים כְּבוֹשִׁים לְהַרְבֵּנִים בְּאַרְצוֹת הַבְּרִית וְקֶאֱנָאדָה, עַל יְרִידַת כְּבוֹד הַרְבֵּנוֹת בְּאִמְרִיקָה. מֵאִמֵּרוֹ הָיָה קֶצֶר וּשְׁנוֹן, וְהוּא תִּלָּה אֶת הַקּוֹלֵר בְּהַמּוֹן הַגָּס שֶׁמִּבִּיט בְּבוֹ עַל הַרְבֵּנִים, וּמִבְטָל אוֹתָם בְּשִׁאלָה־הַתְּשׁוּבָה הַיִּשְׁנָה: "מֵאִי אֵהְיִי לֹן רַבִּנּוֹן?", וּבְבַעֲלֵי־הַבְּתִים שֶׁאֵין לָהֶם מוֹשֵׁג מִכְּבוֹד הַתּוֹרָה וְדוֹרְסִים בְּרַגְל־גְּאוּלָּה עַל רַבִּנֵּיהֶם. בַּעַל הַמֵּאִמֵּר עוֹרֵר אֶת הַרְבֵּנִים שֶׁהֵם יְדוֹנוּ בְּשִׁאלָה וַיִּשְׁתַּדְּלוּ לְמִצּוֹא אֶת הַדְּרָכִים אִיךְ לְהִטִּיב אֶת מִצְבָּם וְגַם לְהִרִים אֶת כְּבוֹד הַתּוֹרָה בְּאַרְץ זֹו.

לֹא נַעֲנוּ לוֹ הַרְבֵּנִים וְלֹא נִזְקְקוּ לְפֶתְרוֹן הַשִּׁאלָה. שְׁמוֹ לֵב לְדַבְּרֵי הַ"רַב הַזָּקֵן" וְהַפְּכוּ בֵּהֶם הַמְשִׁכִּילִים בְּעַם. מ. סִיילֵם, עוֹרֵךְ־דִּין יוֹדֵעַ עֲבָרִית וְטִיפּוֹס יוֹדֵעַ בַּחוּגֵי הָעֵבֶרִים בְּנִי־יִירֶק, יִצָּא בִּיָּמֵים הָהֵם בְּמֵאִמֵּר קֶטָן: "רַבִּנִּים וְרַבִּנְדִּים"⁴², שֶׁשְׁמוֹ כִּבֵּר הָעִיד עַל תַּכְנוֹ, אֶת הַסִּיבָּה הָעִיקְרִית לְיְרִידַת מִצְבַּ הַרְבֵּנוֹת רָאָה בְּמַכַּת הַ"רַבִּנְדִּים" — אֵלּוּ "כְּלִי־הַקּוֹדֵשׁ" שֶׁמִּילָאוּ אִזּוֹ אֶת אִמְרִיקָה — חֲזוֹנִים, מַלְמִדִּים, שׁוֹחֲטִים, מוֹהֲלִים, בַּעֲלֵי־קְרִיאָה, שְׂדֵרִים, שְׁמִשִּׁים וּבְדַחֲנִים, וְשֹׂאֵר "אַרְחֵי־פְרָחִי"

(35) "הַעֲבָרִי" שָׁנָה ו', גִּלְיוֹן ט"ו—ט"ז (י"ד נִיסָן, תִּרְע"ו).

(36) "הַתּוֹרָן" שָׁנָה ד', גִּלְיוֹנוֹת ט"ז, י"ח (י"ב, כ"ג תַּמּוּז, תִּרְע"ז).

(37) דְּבָרִים שֶׁבְּשִׁירָה, "הַתּוֹרָן" שָׁנָה ד', גִּלְיוֹן י"ט (א' אָב, תִּרְע"ז).

(38) שָׁנָה ג', גִּלְיוֹן ט' (כ"ה נִיסָן, תִּרְע"ו).

(39) שָׁנָה א', גִּלְיוֹן ד' (י' אֱלוּל, תִּרְע"ה). הוּא חֲתוּם עָלָיו אַהֲרֹן ה. פֶּרִיס.

(40) י"ט מִנְחָם אָב, תִּרְע"ה.

(41) בְּכִינוֹי זֶה, שִׁישׁ בּוֹ מַעֲיָן תְּקוּבֹלָה לְכִינוֹי "רַב צִעִיר" שֶׁל ר' חַיִּים טַרְנוּבִּיץ,

הַסִּתְתֵּר הַרֵב הַחוּקֵר ר' חַיִּים הִירְשֶׁנוֹן, שֶׁבְּאוֹתוֹ זָמַן כִּיָּהוּ בְּרַבְּנוֹת הַזָּבוּקִין שֶׁל נִירוֹשׁוֹרִי. "הַאֻמָּה" שָׁנָה א', גִּלְיוֹן ג' (ג' אֱלוּל, תִּרְע"ה).

נקייה וקלה — לסדר קדושין, להספיד נפטרים ולשמש חזנים ושליחי ציבור ב"מים הנוראים" וקראו לעצמם בשם הכבוד "רברנד". יש שהוסיפו לזה תואר יותר נכבד — "דוקטור", וכך הכניסו אנדרלמוסיה במוחות והולילו שולל את המון העם שלא ידע להבחין בין רב אמיתי לבין "רברנד" עם-הארץ, ולקחו להם עטרת-רב ודחקו את רגלי הרבנים האמיתיים, שמהם היו גדולי תורה ובני עלייה, והם-הם ה"רברנדים" — האחראים למצב הפרוע ולירידת כבוד הרבנות.

בבלי, שהיה רחוק מעולם הרבנות, ושאלות ציבוריות כמעט שלא עניינו אותו בימים אלה, אבל עצם שאלה כאובה זו זיעזעה אותו וגזק לה גם הוא. נכנס בפולמוס וניסה לפתור אותה, ואלה הם דבריו בראשית מאמרו הנזכר: "אין לך כמעט שאלה בעולמנו היהודי שבתשובתה תהא חבויה כל-כך הרבה טרגיות עמוקה כזו שבה נגע הרב הזקן במאמרו". ניכר, שדברי הרב נגעו עד עמקי נפשו. לא בהמון העם ולא במכת הרברנדים ראה את מקור התקלה, כי-אם ברבנים עצמם ובדברי כיבושים הוכיח את הרבנים על שבאדישותם וחוסר-פעולתם הביאו להתהוות מצב זה, והוא אומר: "צר באמת. לא חל ולא הרגיש הרב הזקן כי דוקא אותו ההמון, אותו ההמון שהוא מבטל, השכיל הפעם בחושו המפותח ובאינסטינקט הבריא שלו לתת פתרון נכון לשאלה חמורה זו, ודוקא מתוך השאלה ההמונית — כי כמה שלא תהיה זרה לאזנינו — מבצבצת ועולה התשובה לפרובלימה המטרידה את מחו של הכותב הנכבד".

הוא למד חובה על הרבנים והוכיח אותם בדברים נמרצים ונרגשים, בהשוותו אותם לעומת הרבנים בארצות מזרח-אירופה והשפעתם על המון העם, אבל רוב קיטרוגיו והאשמותיו היו ללא יסוד, ועל כמה וכמה פרטים במאמרו והנחותיו "יש לחלוק", כפי שעורך "האומה" העיר בשולי המאמר.

על קובלנותיו השיב בחריצות ובדברי טעם ה"רב הזקן" (43) בהראותו שבבלי לא ירד לסוף דעתו ולא לן בעומקה של שאלה זו. ה"רב הזקן", שהיה אחד מדגולי הרבנים באמריקה, סופר וחוקר, אשר עוד בירושלים תפס ישיבה, היה ממניחי היסוד של החינוך העברי המודרני ואח ורע לבן-יהודה בתחיית הדיבור העברי. הוא התייחס בכבוד רב למשורר הצעיר, ואגב פולמוסו כתב: "הסופר הלז, אשר מתוך לשונו וסגנונו ניכר שהוא מהסופרים המצויינים שבאמריקה, שקרא ושנה הרבה ובקי בחיי היהודים בארצנו".

ועוד מאמר אחד כתב בבלי באותה שנה — "ארץ ישראל באמריקה". את המאמר כתב באידית וגדפס ב"דאס אידישע פאלק", שנערך בידי אב. גולדברג (44). זהו פיליטון — רשמים מהצגת "אברהם המל הסנדרלר" ומערכון "השדכן" בעברית על-ידי קבוצת חובבים צעירים מניו-יורק שנתארגנו בימים ההם באגודה בשם

(43) "בקורת שלא כהלכה" (תשובה על המאמר "נחפשה רבנינו ונחקורה"), "האומה" שנה א', גליון ו' (כ"ד אלול, תרע"ה).

(44) "ארץ ישראל און אמעריקא" (איינזריקע), "דאס אידישע פאלק" שנה ז', גליון 26 (כ' תמוז, תרע"ה). הוא חתום עליו: אהרן ה. פרייס. וב"חצאי-עגול" הוסיף: הלל בבלי.

"הבימה" לשם יצירת תיאטרון עברי באמריקה. בפתיחת מאמרו מספר בבלי על נסיונותיהם של שחקנים ותלמידי-מכללות באותו זמן להציג מחזות מחיי יוון העתיקה ולהעלות על הבמה בשביל האינטליגנט האמריקאי, את הדרמה "היוונית העתיקה", ועל ההתלהבות שעורר נסיון זה בעתונות האמריקאית, ומוסיף לומר: "באותו זמן נוסדה באחת הפינות באיסט-סייד קבוצת שחקנים וחובבים בשם הצנוע, הבימה" שהעמידה לה למטרה להציג תמונות ומחזות בשפת-תרבות-עתיקה שניה — העברית". ובלשון פיוטית תיאר את הסביבה הארץ-ישראלית והעברית באותו נשף-הצגה, עליות הנוער והגעגועים אשר לבם לארץ ולספר העברי.

עד כמה שידוע לי, הנהו מאמר זה הדבר היחיד שכתב בבלי באידית, והוא מצטיין בעיסיות ובעממיות-לשונו.

ד

(בקיצ תרע"ז) גמר בבלי את חוק לימודיו במכללת בופאלו ושב לניו-יורק. הוא המשיך ללמוד במכללת קולומביה וגם לעסוק בהוראה עברית. בימים ההם הוזמן להורות בבית-הספר העברי הגבוה של לשכת החינוך היהודי, שמנהלו היה המנחם יוסף בראגין, ואחרי שנה מינה אותו הפרופ' מרדכי מ. קאפלאן למורה בבית-המדרש למורים שליד בית-המדרש לרבנים בניו-יורק. הוא החמן למשרה זו בהמלצת בראגין, שהיה מטובי המחנכים בניו-יורק, אצל-לרוח ונוח לבריות. בימים שבבלי הורה בסניפי בית-הספר העברי הגבוה, עמד על סגולות בבלי כמורה, והוא עודד אותו ואף אמר לו: "דע לך שבית-ספר זה הוא פרוזדור לבית-המדרש למורים ולכשתזכה תיפנס גם לטרקלין" (45). מעברו מהפרוזדור לטרקלין הוא התחלת תקופה חדשה בחיי בבלי ובתולדות החינוך העברי באמריקה בכלל, ואעמוד על זה להלן בהגיעי לפרשת בבלי המחנך.

מבוגר, עמוס נסיונות ורכוש ידיעות וצמא למעשים ופעולות, שב בבלי לניו-יורק, והימים אז ימי שיגשוג ועלייה לספרות ולתנועה העברית באמריקה. הצהרת באלפור ושיחרור הארץ הלהיבו את העם למעשים וגם בין העברים הורגשה תסיסה וערות. כמעט בכל שכונות ניו-יורק צצו אגודות עבריות, ובבלי נעשה כח חשוב בתנועה כעסקן, נואם ומרצה. הוא עצמו היה בין מייסדי אגודה עברית בהארלם, היה יושב-ראש שלה וערך את התכנית לעבודה תרבותית, תיכנן הרצאות ונשפים ספרותיים. להפגנה רבה לעברית שימש חג יובל הולדת הששים של אליעזר בן-יהודה, וגם בבלי הביע את הערצתו למחייה הלשון העברית בשיר "ידעתי חוזה אחד", שנדפס ב"ספר הזכרון" שההסדרות העברית הוציאה אז לכבוד בן-יהודה ונערך בידי ראובן בריינין. בשיר זה, שחמדה בן-יהודה הכניסה אותו בספרה על בן-יהודה, העמיד אותו בבלי למרום-גדלו. משירו של היל"ל בן שכ"ר על בן-יהודה שנכתב באמצע שנות התשעים אחרי שחרור בן-יהודה ממאסרו כפושע מדיני, ונדפס ב"המגיד" של פוקס, ועד שירו של בבלי, לא ידוע שיר

(45) ראה מאמרו של בבלי: "דמותו של מוסד", "הדואר", שנה ל"ח, גליון כ"ו (י"ד אייר, תשי"ט).

שבושאו הוא בן-יהודה. אולם בעת ששירו של היל"ל בן שכ"ר הוא "משכילי", מרים בו על נס את בן-יהודה נושא דגל ההשכלה בירושלים, ומחרוזיו עולה הד המחאות על מלשיני בן-יהודה, — רואה בבלי בבן-יהודה נושא "דגל חופשי", חוזה "גלוי עינים", אשר "חזון ענקים חזה בין גמדים". השיר כתוב בפאתוס ובצורת סוניטה, והוא מספר:

ידעתי חולם אחד גלוי-עינים,
דור שלם חלוט-פלאות ארג, טוה;
דור שלם יחל וחלמו נהיה,
חזון-לבו קט — ושמשו טרם כבה.

(בתקופת הזוהר הקצרה לספרות העברית באמריקה בשלוש השנים הראשונות אחרי גמר מלחמת עולם א', הופיע בניו-יורק הירחון "מקלט" בהוצאת א. י. שטיבל ובעריכת י. ד. ברקוביץ). בבלי השתתף בקביעות בירחון זה. הוא נתגלה בו כמבקר ומסאי, מלבד מסתו המצויינה על מוריס מטרלינק, פירסם כמה מאמרי בקורת על הספרות האירופית⁴⁶, במסה אחת "שירה וחיים"⁴⁷ דן על הנעימות החדשות בשירה האירופית החדשה, וביחוד האנגלית, זו שלאחר מלחמת עולם א', שמרני הוא בבלי בהשקפתו על השירה, ואחרי הראותו על הפגימות והליקויים שבשירה זו ומגמותיה, במסרו את הטענות עליה בין לזכות ובין לחובה, הוא אומר: "כשאני לעצמי, אודה ולא אבוש, עודני מחויק בנושנות. גרסת-ראשונים שבידי לא אבד לה חנה בעיני כל עוד אשר לא נמצאה לי אחרת טובה הימנה. השירה עדיין היא לי שפת הדמיון והרגש, ואם תרצה לאמר: שפת-הלב. עדיין היא לי מלכות-פלאים אגדית, שעבר והוה ועתיד השלימו אתה ושחקים וארצות וימים גם יחד בבריתה נאמנים".

בראשית שנות העשרים רואים את בבלי כאחד הנושאים בעול בניין הספרות העברית באמריקה. בשנת תרפ"א יצא בעריכתו הקובץ "נימים", מוקדש "לספרות יפה ולדברי בקורת", והשתתפו בו כמה משוררים וסופרים עברים באמריקה, בשירה וסיפורת מקורית, תרגומים וביקורת. בבלי עצמו פירסם בו את שירו "בחצרות אל נכור" בשלימותו, רשימה ליובל הולדת החמישים של ביאליק ומסתו "שירת הכושים באמריקה" — נסיון ראשון בעברית לתרגם שירה זו ולכתוב עליה. המסה כתובה בידעיה רבה, בלבביות ובהבנה לגורל הכושים. עמד עליה המבקר ד. א. פרידמאן ברשימה שנידפסה ב"הדואר" לשנת תרפ"ד.

המאסף "נימים" יצא בהוצאת "חברים", שנוסדה בשנת תרפ"ג, על-ידי המשוררים העברים באמריקה במטרה להרחיב את גבולות הספרות העברית, לטפח את היצירה העברית באמריקה, והשתתפו בהוצאה זו גם ד. א. פרידמאן וחבריו, סופרים עברים, בברלין, ששם גם נדפס המאסף. בבלי היה הרוח החיה בהוצאה זו, שבתכניתה היה גם כינוס היצירה העברית באמריקה, וגם להקים על-ידי המאסף וההוצאה גשר בין הסופרים באמריקה ואירופה, אבל הנסיון לא הצליח, ואם כי בסוף "נימים" הודיעו על הופעת קובץ שני ושורת ספרים בשירה ופרוזה, נשתתקה פעולת "חברים". אולם בשנת תרפ"ח ניסה בבלי שוב להקים בימה ספרותית

קבועה באמריקה ולהוציא, בעזרת ה"חברים" ובהשתתפות התאחדות "צעירי ציון", דו-ירחון ספרותי בשם "פנס", שבעריכתו היה צריך להשתתף גם חיים גרינברג, וכבר ערכו תכנית ופנו לסופרים לשם השתתפות, אבל מפני חוסר אמצעים כספיים נתבטל העניין.

אבל לא נואש בבלי מהגשמת רעיונו, ובשנת תרצ"ג ניגש להוציא מאסף ספרותי בשם "מסד", שבהוצאתו השתתפו ה"חברים" וגם הוצאת "מצפה" בתל-אביב, ובראשו הקדים בבלי שורות-מבוא אחדות, שיש בהן משום תיאור מצב הספרות העברית באמריקה באותו זמן — שנות המשבר הפלפלי באמריקה שפגע קשה במוסדות-התרבות העבריים, ומרטטות בהן חרדת בבלי לגורל הספרות העברית באמריקה. הוא אומר: "בימים אלה, ימי מבוכה ורפיון ידים בכל פנות חיינו, אנו נגשים לייסד בימה ליצירה העברית באמריקה, בצורת מאספים לדברי ספרות שיצאו מוזמן לזמן, סבורים אנו, כי דוקא לעת כזאת יש צורך מיוחד לכנס את פזורי הכוחות שלנו ולתת חזק-מה לאכסניה הספרותית שלנו בארץ הזאת". בכמותו עולה "מסד" על "נימים". הקובץ אמנם הוקדש ברובו לדברי שירה וביקורת, אבל הבטיח העורך להקצות בקבצים הבאים מקום לסיפורת ולשאר מקצועות הספרות, והכרך השני שיצא בתרצ"ו, הוא אמנם רב כמות ואיכות, ובו גם הורחבו הגבולים ובאו בו גם מחקרים מדעיים. הכרך הוקדש לזכרו של ב. נ. סילקינר, שנפטר בשנת תרצ"ד, ובאו בו משל סילקינר הפואימה "מנוח פראנקר", אגרות ביאליק לסילקינר ומאמרו של בבלי על סילקינר⁴⁸.

עוד לפני הוצאת "מסד" כבר עסקה הוצאת "חברים" בכינוס היצירה העברית באמריקה. הוצאת "חברים" השתתפה עם "דביר" והופיעו על ידה קבצי שיריהם של ב. נ. סילקינר ואפרים א. ליסיצקי והלל בבלי וקובץ סיפורים של אברהם שוער⁴⁹. קובץ שירי בבלי יצא בשנת תרצ"ח.

(סוף יבוא)

⁴⁶ על אחדים הוא חתום: ב. הלל, ה. א. ראשגולין.

⁴⁷ "מקלט" כרך שני, ספר ששי (אדר, תר"ף), עמודים 476—474.

⁴⁸ לא עמדתי בפרוטרוט על תוכן המאספים, כי על בבלי העורך אכתוב מאמר מיוחד.

⁴⁹ ראה בנדון זה, מכתבי ת. נ. ביאליק לב. נ. סילקינר, אפרים א. ליסיצקי ושמעון גינצבורג ב"אגרות ת. נ. ביאליק", כרך ד'.

יום הויכרו, יום הכיפורים וסוכות ארבעה ימים בלבד. כנראה, שבנין הזה היתה כוונה מיוחדת להבליט את המספר 24 כנגד 24 משמרות הכהנים שהיו נהוג ומקובל בישראל (7) ובחלוקה הזאת הושג הדבר הזה. ואלה הם: 3 של מעזיה, 1 של ידעיה, 5 של שעורים, 7 של ישוע, 4 של מעזיה, 6 של יהויריב, 4 של ידעיה — בסך הכל 24.

מתוכן הקטע הזה אפשר לראות שהמדובר בו היה המכוון לתקופת הבית הראשון, בזמן שהתקיימו רק החגים העיקריים, ולא לתקופת הבית השני אשר אז כבר התקיימו גם החגים פורים וחנוכה, לזכר הנסים שנעשו לאבותינו אחרי הבית הראשון, כי במשנה שהבאתי קודם, ראינו שהזכירו את כל החגים שנוצרו והתקיימו גם בבית השני, ושעליהם הודיעו לפני בואם, ואילו בקטע שבמערות קומראן 4 אין החגים פורים וחנוכה נזכרים בכלל.

ואמנם גם לפי שמות המשמרות הנזכרים בקטע אפשר להוכיח שהמדובר בו הוא רק על משמרות כוהנים של הבית הראשון בלבד, כי לפי מסורת הברייתא "עלו מן הגולה רק 4 משמרות, והם: ידעיה, חרים, פשחר, אומר. עמדו הנביאים שבירושלים ועשאו ארבע משמרות ועשרים, ובללום והטילום לתוך קלפי, בא ידעיה ונטל חמש והוא הרי שש, בא אומר ונטל חמש והוא הרי שש, בא חרים ונטל חמש והוא הרי שש, בא פשחר ונטל חמש והוא הרי שש, וכך היתנו עמם נביאים, שאפילו יהויריב עולה מן הגולה לא יהיה אחד מכם נדחה מפניו שלא ייעשה טפילה לו" (8).

ואם בקטע הזה אשר במערת קומראן 4 נזכרים שמות של המשמרות אשר בבית הראשון בלבד, חוץ מידעיה, סימן הוא שלפנינו הודעה על הסדר הזה שהתקיים עוד בתקופת הבית הראשון, ותושבי קומראן שמרו על הסדר הזה בלבד, ולא שהם יצרו סדר כזה.

לפי זה, הרי השערתו של החוקר הצרפתי מר מיליק וכל החוקרים שהולכים בעקבותיו, הסוברים כמוהו, שבא הקטע הזה להוכיח שהיה לתושבי קומראן סדר אחר לחגים, ושסדר חגיגת העומד וחג השבועות היה בניגוד למסורת ישראל, היא השערה שאין לה על מה לסמוך. אדרבה, אנו לומדים מן הקטע הזה שבמערת קומראן 4, שמסורת חז"ל להשמיע על החגים מספר ימים לפני בואם מיוסדת היתה על מנהג קדום שנהגו אבותינו, ושגם תושבי קומראן ודאי שמרו על המנהג הזה, ככל ישראל.

(7) במדבר רבה י"ד, ס"ח, מידות מ'.
(8) ת' תענית ב', א'.

לתולדות הלל בבלי

טאת א. ר. מלאכי

(טוף)

בהוצאת ספרי "חברים" היה משום נסיון להקמת גשר בין סופרי אמריקה לבין סופרי ארץ-ישראל. במובן ידוע כבר היה קיים קשר ביניהם מימי הוצאת "הדים" של אשר ברש ויעקב רבינוביץ. בחוברות אלו השתתפו כמה ממשוררי אמריקה. הלל בבלי, ויפדל לחיים, שמעון האלקין, גם דאגו לקיום "הדים" ותמכו בו תמיכה כספית (50). בבלי פירסם ב"הדים" כמה שירים, ואף "מיסים וואודס", וסרגייב מכפר תבור נידפסו בדו־יֶרְחון זה. שתי אידיוליות אלה, שחן קדומים ורוח התנ"ך מרחפים עליהן, יש בהן גם מן התיאור האפי וכשרון מספר משוקע בהן. בראשונה — תיאור שקיעת החיים של איפרים באמריקה, זו שהיתה לפנינו: הכפר והאוירה המלאה שלווה-השקט. מי־מעין ברוכים מזנקים מחרזי־אידיליה זו והד שיחות מני קדם עולה מסיפוריה של "מיסים וואודס" הישישה בשיבתה "שאננה בוטחת" בפתח אוהלה, מספרת ומעלה בזכרונה "חלומות מימים נשכחים", האידיליה השנייה היא תיאור איפרים קצפים שניספחו על בית ישראל ומערבות אסטרסחאן נקבצו ובאו להיות בין בוני הארץ. עם המונולוגים של גרי־צדק רמי־קומה וחסוני־גוף אלה, שיחותיהם השוטפות כורמי גשם וסיפוריהם המדרדרים כאבנים חלקות על יפי העמק, נשמע גם קול הלמות פטיש וגרון, מבוש ומחרשה, ולהט שמחתו של סרגייב זה, המטעים "סרגייב שמי, סרגייב יוסף, אך עברית לא אדע", ושפתותיו ידובבו ללא אומר: "אין דבר, גם אדמה זו הצחיחה עוד תיכבש!"

מסממני האידיליה הטשרניחובסקית כלולים באידיליה זו שנכתבה בשנת תרפ"ח, שנתים אחרי ביקורו הראשון את הארץ, שהיה קשור אליה בכל נימי נפשו עוד מימי ילדותו, גם בזכות עליית סבו ר' אברהם לירושלים, זו העלייה שהיתה לבבלי הילד מאורע רב וחוויה נפשית עמוקה. לאחר כמה וכמה שנים תיאר (51) את סבו אשר "לבו בן השמונים אומר שירה לאל קונו, לירושלים הפירה". בביקורו הראשון של בבלי בארץ השאירה רשמים קיימים בלבו. לא רק נתמלאה משאת־נפשו לשאוף את אווירה של הארץ, לספוג את הוד העבר ואת יפי קדושתה ולראות בנחמת בנינה, אלא שאף נפגש פנים אל פנים עם הסופרים העברים, מהם אשר היו מוריו ומאירי דרכו בחיים ובספרות, ומהם בני־גילו שעמד

(50) ראה מכתבו של יצחק למדן ליעקב רבינוביץ ואשר ברש ב"גנונים", עמוד 215.

(51) "אדרת השנים", עמוד קע"ה.

(תרפ"ו) חגגו את הולדת השבעים שלו. אבל הוא כבר עמד אז ערב שקיעת חיי ונרו כבר הלך ודעך. את רשמיו מביקורו בבית אחד-העם העלה בבלי ברשימת זוטא⁽⁵²⁾. שבה גם מסר את דברי אחד-העם אליו. כשנפרד מעליו: "תאמר ליחוד אמריקה, כי יבנו את ארץ-ישראל. ארץ אחרת אין". בימי עשותו בארץ עזר בבלי את תשומת-לבו של הסופרים העברים שם על הספרות העברית באמריקה. שלרבים מהם לא היה מושג ברור ממנה, ובהרצאתו על ספרות זו, שנדפסה ב"כתובים", הוציא לה מוניטין.

פרי ביקורו בארץ הוא ספר השירים "נגינות ארץ", שיצא בשנת תר"ץ בהוצאת "הדים". צרור שירים לא גדול, אבל בכל אחד ואחד משיריו אלה, להטת נפשו של המשורר ונושמת אהבה לארץ. הוא שר ותיאר את נוף הארץ, יפי הטבע, הרים וגיאיות, העמק והשפלה, קברים ומצבות — הדרת קדושתה ורטט-בנינה, שרב השמש ודממת הליל.

שירי מולדת הם נגינות אלו, ובשיר "במאה קולות" גם מכריו המשורר "במאה קולות ובנגינות אלף פועמת בי, נוגנת המולדת". המשורר הרומאנטי נתן בשיריו אלה גם ביטוי לגעגועיו-חלומותיו. לקחו את נפשו שבי חרבות הארץ ושרידי חמדותיה, ברגש ובחוס-נפש תיאר חג שמחת תורה ליד הכותל המערבי, ובדמיון ישפוך את מרי שיחו על הארץ החרבה:

חרבה את, ארצי, ענייה-גלמודה
וסלעים וחולות וחוחים את זרועה;
חרותה לעד בך כל דמות בתי-יהודה;
יגונה, ענותה ונפשה הקרועה.

"עד אחרון רגעיו" הוא רואה את עצמו "עבד נכנע לזאת הארץ הקטנה והרפה" והוא עוזב אותה בבכי, ובלב פצוע ושותת דם. בשיריו "בבכי ממך יצאתי", שיש בו משום וידוי נפש ולהט געגועים, יביע את רגשותיו:

בבכי ממך יצאתי, ארצי, בתפילה וברתת;
לא נתנני אל לשבת בך כאחד מבניך
ולשאת יום וילי, יום וילי משא כל יגונך והדרך;
רק עובר-אורח דל הייתי בך, רק הלך עלוב
בא לתור ולשוטט ולהסתכל ולהימוג עם הרוחות.

הוא "התמוגג עם הרוחות" וגם ספג את סגולות הארץ והתבשם מרוחה וקדושתה. מוטיב המולדת חוזר בכמה משיריו. כאחד אסיר-ציון ואסיר-תקווה עולה המיית קולו:

לא ידעת, ארצי, מה מאד אהבתיך,
מה קשורה נפשי בכל רגב מאדמתך.

(52) "רגעים אצל אחד-העם", "הדואר", שנה ר', גליון י' ("א"א בשבט תרפ"ו").

בחרו זה פתח את שירו "לא ידעת ארצי", שנכתב בסוף תרע"ט והודפס ב"הדואר"⁽⁵³⁾. לפני שיר זה בא שירו "לא שופך דמי", שהד פרעות תרפ"ט עולה משני בתיו, והמשורר עומד עלוב ונכלם על שבימי מסה לא נמנה בין מגיני המולדת, מתוודה:

לא שופך דמי על שדות ארצי המעונה
בצאת גבורי עמי לקראת פרא צר;
על אדמת נכר פרצה זעקתי חינוס
וידי קמוצת-אגרוף רפתה ביום מר.

את תגובתו למאורעות הדמים וחרדתו לגורל היישוב השמיע בבלי עוד כמה פעמים. אולם היה המשורר אופטימי ומלא אמונה שהישוב ידע להגן על עצמו ועל כבוד האומה. בשנת תרצ"ז, בעצם ימי ההבלגה ומלחמת-המגן יחד, ביקר בבלי את הארץ. והוא מצא את היישוב במלוא תסיסתו והחיים כתיקונם. הוא ראה בעיניו איך בחורים ובחורות מישראל מגינים על היישוב, נלחמים בערבים המשתוללים ובממשלת המאנדאט. לאחר כמה וכמה שנים מסר בבלי קצת מרשמיו מאותם הימים במאמרו על י. ט. הלמאן, שכתבו זמן מועט לפני פטירתו ונדפס בחוברת "בצרון" שהופיעה לאחר מותו.

אחר ביקורו זה בארץ, התוודע בבלי בניו-יורק, לבחורה צעירה גידולת הארץ, רחלה, שעלתה באביב נעוריה לארץ וחונכה בבית-אלפא בעמק, והיא היתה אשת-בריתו וחברתו בחיים. ילידת קולנה (עיר מולדתו של ר' זאב יעבץ) ובת משפחה חרדית-ציונית היתה. אביה ר' שמואל בנימין פאניטש, תלמיד חכם ומשפיל תורני, מחברם של שני ספרים: "נאומי שמואל", הגיונות ומחשבות על כל פרשיות התורה (ירושלים, תרצ"ז) ו"דיני עבודה", אוסף הלכות ומנהגים ביחסי עובדים ומעבידים (שם, תש"ב). כאמור בשער הספר השני, היה "עורך דין תלמודי מוסמך באישור הרבנות הראשית לארץ ישראל". בעלותו לארץ החיישב בחיפה, ועוד לפני תקומת המדינה שינה את כינוי משפחתו בשם עברי בר-אדון. כך ייקרא בשערי ספריו. ושם זה בחרו לכינוי-משפחה גם בניו הסופר והארכיאולוג פסח (מחבר "באהלי מדבר" ו"גשר של מעלה" בחברת רעיתו, דבורה רות) והבלשן ד"ר אהרן.

רוב בני משפחת בר-אדון הם מתוונים בכשרונות, ואף רחלה הראתה עוד בנעוריה כשרונות לציר, פסלות וספרות. בשנת ת"ש נישאה לבבלי, והי ביתם הכולל שירה ואמנות, נווה שלום ואהבה. אהבתו העזה של בבלי אליה התבטאה ב"שירים לרחלה" שירי כיסופים ואהבה, ערגה ורטט-נפש, אשר שר לרעייה החל מתרצ"ח. השנה בה נתנה לו את לבה ועד תש"ב, שנתים אחרי כלולותיהם. עשרים ושמונה הם מספר השירים אשר בשנת תש"י אספם המשורר והוציאם בספר מיוחד, והוא קבע להם מדור מיוחד בספר שיריו "אדרת השנים", בהוסיפו עליהם עוד שני שירים שלא נכנסו ב"שירים לרחלה".

(53) שנה ט', גליון א' ("כ"ח תשרי, תר"ץ").

"אדרת השנים" הוא ספר-שיריו השני של בבלי, והוא יצא בהוצאת "מוסד ביאליק" בשנת תשט"ו. לא כל יבולו הפיוטי נכנס בשני קבצי שיריו, ומלבד זה הוסיף, אחרי הופעת "אדרת השנים", לפייט ולכתוב שירים חדשים, מהם ליריים עדיני-קול וצליל, ומהם הגותיים, וגם שירי-ארץ, פרי ביקורו השלישי אחר תקומת המדינה. אולם בשני קבציו עוצבה דמותו הפיוטית ורואים את המשורר בזהרו הפיוטי, בתפארת גדולתו וכאחד מבוני השירה העברית החדשה באמריקה. מבקרים שמקודם לא עמדו על סגולותיו המיוחדות של בבלי, בהופעת "אדרת השנים" היה להם בבלי התגלות ממש. עמד על גילוי זה אהרן צייטלין במסה מקיפה על בבלי⁽⁵⁴⁾. שבה העריך את בבלי מתוך אספקלרית שיריו הראשונים והמאוחרים שנאספו בשני קבצי שיריו. ובפתיחת מסתו יתוודה: "היו ימים ולא ראיתי את בבלי. דמותו לא נתבלטה. מטושטשת היתה. גם הצורה השמרנית, הדורכת והירת צעד במסלול-ראשונים וכאילו חוששת מפני החידוש וההעפל, לא דיברה ללבי. היתה מחיצה. נצנצו אורות, משהו אמר: דרשני, אך הדמות ממני והלאה". ובהמשך הרצאתו הוא מוסיף לומר:

"משוררים כבבלי עליך לקרוא בהם מתוך-מתוך, להפוך ולהפוך בהם, עד שקו מצטרף לקו, תו לתו, וכשהדמות מתגלה — תמה אתה על עצמך: מדוע לא ראיתי מלכתחילה? מתוך קריאה בשני ספרי שיריו של בבלי, נתחוויר לי דיוקנו, ומה שהיה נראה כטעם לפגם הפך טעם לשבח".

ואף המבקר ישעיה רבינוביץ נגע, בהערכתו הפלילית, "על שירת הלל בבלי"⁽⁵⁵⁾, בשמרנותו של בבלי, ראה בזה טעם לשבח. "טוב לסור לפרקים — הוא אומר — מן הדרכים המשובשות של הפיוט המודרניסטי אצל אומות-העולם ואצלנו ולשחות בנתיבות שירתו של משורר כהלל בבלי — — שירו של בבלי, כשירתם של טובים בליריקה הפיוטית, הלא-מודרניסטית, הוא מעין גביש שנסיון חיים טעון בו, ביטוי להוויה המהבהבת בקיפולי אימוציה, הכרה, אידיאה, מחשבה"⁽⁵⁶⁾.

גם את יבולו הספרותי בפרוזה כינס בבלי באותם הימים. כשלוש שנים אחר הופעת "אדרת השנים" יצא ספרו "רוחות נפגשות", (הוצאת "עוגן" בניו-יורק, בהשתתפות מ. ניומאן בתל-אביב). קובץ מסות, מאמרים ורשימות על סופרים ודברי-ספרות, בשני חלקים (בכרך אחד): "בספרות העברית" ו"בספרות הפלילית". החומר כולו נדפס מקודם בעתונים ומאספים שונים, ורוב המאמרים היו זכורים יפה לקוראים, אבל בכינוסם בספר נראה בבלי בכל סגולותיו כמבקר ומסאי: פשטות ההרצאה ובהירות הלשון, חום-נפש ואהבה ליצירה הספרותית. בכל

(54) "להערכת שירתו של הלל בבלי", "הדואר" שנה ל"ה, גליון י"ג (י"ד שבט, תשט"ז).

(55) "הדואר" שנה ל"ז, גליון י"ג (ג' שבט, תשי"ח).

(56) הערכות ורצוניות על "אדרת השנים" נדפסו בעתוני ישראל, ואיני מוכירן כאן מפני שאין בהם משום הערכה תמציתית על שירת בבלי בכלל כמסותיהם של צייטלין ורבינוביץ. אם יהיה אלהים עמדי, אחבר ביבליוגרפיה של בבלי, ובה ארשום כל מה שנכתב עליו ועל ספריו.

המאמרים אנו רואים את זיקתו הנפשית של בבלי אל המשורר והסופר. אין במאמרי משום חיטוטים ונתחנות, אלא הוא מעריך ומסביר, מתאר את הרקע והסביבה, התקופה והזרם הספרותי, ומכניס את הקורא לאווירת הסופר והמשורר. כך הוא כותב במסה על מיכ"ל: "צונן וקודר היה האקלים הפיוטי של הספרות העברית בדורו של מיכ"ל ובדור שקדם לו. ניצני השירה שנתגלו בה פה ושם דלים היו ומעוטי צבע. משוררי ההשכלה הראשונים עוררו כיסופים לשירה, לטבע, לחיי-עמל פשוטים. הרעיון הנאצל של תיקון החיים של האדם היהודי הניע את רוחם, אך לידי רוממות לא הגיעו. יצירתם היתה קצרת-דמיון, עניה במראות, בכח-ביטוי, בחיות פנימית שופעת. היא כאילו נולדה זקנה. שירת-הנשגב של שלמה לויזון היתה בבחינת שירה יתומה לדורה". ועל סמולנסקין יאמר: "הוא נחתם בזכרון ספרותנו כסופר בעל אישיות אמיצה, יהירה, מרדנית, שידע לקפל ביצירות רחבות את גלגלי חייו ונדודי רוחו הוא ואת הרפתקאותיו, כשלונותיו ומשאות-נפשו של דורו. דמות זו הולכת ומתעלה, הולכת ומתבהרת לעינינו כשאנו מסתכלים בו, במסכת חייו ופעולותיו".

ברוח זו כתובות המסות על פרישמאן, טשרניחובסקי, שניאור, פייכמאן, שמעוני וקרני, הקרובים אלינו בזמן. מסותיו כלולות גם ברגש הערצה לאדם היוצר, וכמה ממסותיו כתובות בלבביות רבה ובנעימה אישית, ביחוד בכתבו על משוררים וסופרים שהיו קרובים אליו, התהלך עמם וחיו בזכרוננו. כך הוא מתחיל את רשימותיו על א. י. גרודזנסקי, דוד פוגל ואברהם סולודר ("שלשה משוררים"); "שלשתם קשורים בזכרוננו בקשר בלי-נתק, שלשתם היו חברי ורעי בוויילנה בימי נעורי. עד כמה שידוע לי לא הפירו איש את רעהו, אך בלבי הם מאוחדים". ואת מאמרו על יצחק למדן הוא פותח בדברי זכרונות: "חי בלבי זכרון פגישתנו הראשונה בקיץ של שנת תרפ"ו. ועל יעקב קלאצקין יספר: "שמו של יעקב קלאצקין שמור בזכרוננו". וכן יספר וישרטט את קווי-האופי של מנחם ריבולוב: "זכרתי את מנחם ריבולוב מראשית בואו לארצות הברית. הוא בא הנה שנים אחדות לאחר שנמלט מן המהפכה הבולשביט ברוסיה, ומשהו מרוח-המהפכה, כפי שנתרשם בזכרוננו מאותם הימים, דבק גם בו. ניפר היה בו הרצון לכבוש את דרכו בסערה, בתנופה, בעזות נעורים. הוא בא בתביעות, ולא בלי קורטוב של ביטול אירופי נהוג, כלפי הקיבוץ העברי שבכאן, וביחוד כלפי הסופרים העברים". קליטת רשמים, העלאת זכרונות וחוויות הם מסגולותיו המיוחדות של בבלי.

הספרות העברית באמריקה היתה חלק מישותו ונפשו, וכשקטרגו על ספרות זו וניסו לבטל אותה, היה בבלי סניגורה הנאמן. בהרצאתו על התרבות העברית באמריקה באגודת הסופרים בתל-אביב, בשנת תרפ"ו, ונדפסה ב"כתובים", כבר הרים בבלי את כבוד הסופר והמשורר העברי באמריקה⁽⁵⁷⁾. הוא הירפה לכתוב על סופרים ומשוררים עברים באמריקה, לא הוניח שום הזדמנות — יובל ואבל — לישא את דברו עליהם. בספר מסותיו אנו מוצאים הערכות על סילקינר, ליסציקי, שמעון גינצבורג אברהם אפשטיין, יהושע אובסי ומנחם ריבולוב; רשימות-אזכרה

(57) ראה גם מאמרו "בשליחות הלב", "הדואר" שנה ל"ד, גליון ל"ט (כ"ח תשרי, תשט"ז).

ג' יטן טרוב ו.א. ד. מארקסון. נוגעת עד הנפש היא הרשימה על האחרון, בשם "מנגן חשאי" — זכרון לאדם טראגי, בעל נפש הומיה ו"בעל ניגון עצמי" ששירת חייו נפסקה בהתחלתה; סופר ואיש-תרבות שמפני כמה סיבות לא בא לידי ביטוי, ובבלי הפייטן הציב לו ציון. ביד רכה וענוגה תיאר את הטראגיות שבו, במשאת נפשו ואצילות-נפשו, וגומר: "ניגון-חייו לא התלבש במלים, את אש-נפשו לא הערה, רק ניצוצות ניצוצות ניתזו ממנו ללכות יחידים. ואולם מי שהפיר וידע את דמותו המאירה הוא יזכור באהבה אותו ואת ניגונו". כמה ממאמריו לא כינס בבלי בספרו זה, וכמה נכתבו אחר הופעת הספר. אבל הם חוליה ביצירת בבלי בפרוזה, כך הספיד את משה הלוי ואת אריה דוד רוונצווייג, חבריו בבית-המדרש למורים; את ר' חיים טשרנוביץ, את א. ש. שווארץ ואת יקותיאל גינצבורג, רעיו וידידיו, העריך את שירת אהרן צייטלין, משה פיינשטיין וחקירת שמעון ברנשטיין, את משה מייזלש כהוגה ועורך "הדואר", וסופרים אחרים בוני הספרות העברית באמריקה. מאמריו והרצאותיו (בעברית ובאנגלית) הם נדפכים בבניין תולדות הספרות העברית בארצות-הברית. ויפה העיר ראובן וואלינרוד בסוף ביקורתו על "רוחות נפגשות"⁵⁸: "המסות על הספרות העברית כתובות בידי אחד מבוגיה ובניה היקרים, מראשוני הקבוצה הקטנה במזרח של הארלם שהתחילו בבנין הספרות החדשה באמריקה. כל מאורע ספרותי מוצא הד בלבו והוא תמיד מוכן לשתף אותנו בתגובותיו בעל פה ובכתב. בדבריו על הספרות הלועזית הוא בא ללמד, ואילו בעברית הוא בא לשתף אותנו בחוויותיו ולהחיות לפנינו את הדמויות החביבות של הספרות העברית באמריקה".

כאמור, כלולים במסותיו זכרונות וחוויות, ובזכרונותיו יש משום מזיגה של מסה וסיפורת. דוגמה נאה לכך הוא הפרק "בחברתו של ביאליק"⁵⁹. כשרונו כממאוריסטן-מספר נתגלה ביחוד ב"אתמולים צפים", שהתחיל לכתוב בשנת הכנסו לשער השישים. בהרצאותיו תיאר את הסביבה, נוף ואנשים בליטה ארץ מולדתו ובאמריקה. בתיאור לבטי נפשו, נפתוליו ודרכו בחיים במכורה החדשה התרומם בכמה מקומות לגובה קלאסי. בבלי לא המשיך בכתובת האבטופיוגרפיה, אבל מזמן פירסם פרקי זכרונות מעין אלו כ"אהבת שירה", פרק זכרונות שכתב על י. אובסי, אחרי פטירתו ב"הדואר"⁶⁰, ויש בו משום הערכה ותיאור קווי-האופי שלו; הרשימות "ציוני זכרון"⁶¹ ופרקים אחרים מסוג זה⁶² כתובים בפשטות ובחום לב ובהעלאת דיוקנאות של אנשים נשפחים. כך הוא מתאר את המשורר י. ווארטסקי⁶³ (שפירסם שירים ב"השלח" שעוררו ענין, אבל ברבות הימים נעלם.

(58) "מסותיו של הלל בבלי", "הדואר" שנה ל"ח, גליון ג' (ט' כסלו, תשי"ט).

(59) "הדואר" שנה ל"ח, גליון ל"ג (כ"ה תמוז, תשי"ט).

(60) שנה ל"ז, גליון י"ח (ח' אדר, תשי"ח).

(61) "הדואר" שנה כ"ט, גליון ה' (י"א כסלו, תשי"ז).

(62) בשיכות לה אני מזכיר את קטעי היומן מראשית שנות העשרים, שנמצא בעיבונו, והוא רשם בו חוויות ורעיונות.

(63) ברשימתו הנ"ל מציין בבלי את שמו בראשי-תיבות: י. ב. וראה שם סיפור פגישתו עם ידידו "המשורר שאבד" (כך שם הרשימה) בלונדון.

הוא התיישב באנגליה והתמחה בחקר המקרא והלשון העברית ועשה לו שם במאמריו המדעיים בכתבי-עת עבריים ואנגליים, בעת שא. י. גרודונסקי הציג לפניו בוילנה:

"עמידתו של אותו בחור, חילוקו הרבני הארוך, הכומתה השחורה הרכובה על שער ראשו ודיבורו האידי במבטא הפולני, שהיה זר לאוני, עוררו בי תימהון וסקרנות. לא עברה שעה קלה ותמהוני הפך לרגש הערצה: ראיתי לפני מעין "גבור" הנלחם על דעותיו, כאחד מגבורי ההשפלה של סמולנסקין או ברודס". שורות אלה הן אופייניות לבבלי שהעריך תמיד גבורי רוח ובעלי אופי מוצק שנלחמו על דעותיהם, סבלו ונלחמו ללא פשרות.

הוא היה איש שיחה מעניין, אהב לדבר ולשוחח עם ידידיו ורעיו על ענייני ספרות ותרבות, משוחח ברעננות ועובר בקלות מעניין לעניין. זכרונו היה עצום, בור סוד ממש וכמעין נובע היה בשיחותיו. אורח רענן בספרות העברית, ספג בקרבו את התרבות העולמית ונתן לקורא העברי "פרקים משירת אמריקה", הערכת גדולי משורריה בלוית תרגומים משיריהם. הפרקים נכנסו בספרו "רוחות נפגשות", יחד עם מסות על שירת המזרח, מטרלינק ו"אנטוניוס וקליאופטרה" לשכספיר. מסה זו כתובה כמבוא לתרגום המחזה שנדפס בכרכי "התקופה" האחרונים, שזכה בפרס למד ויצא בספר בהוצאת מ. ניומאן בתל-אביב. מלבד מבוא מאלף זה, כתב מאמר מיוחד⁶⁴ על "שכספיר בעברית" בכלל-דבריו שנאמרו בנשף הפרסים לקרן למד בתשי"א. הוא מסר בהם בקיצור על משאת-נפשם של כמה מגדולי הסופרים העברים מסמולנסקין ופרישמאן ועד פרנר להריק את יצירות שכספיר לעברית. הוא סיפר על הנסיונות לתרגם את מחזות שכספיר שנעשו על-ידי המשוררים העברים באמריקה. משתו מאותה רוח חגיגית בדבריו הלוהטים של סמולנסקין בהקדמתו ל"איתאל הכושי" של שכספיר שתורגם בידי י. ע. ס. : "נקמות נעשה היום בהבריטאנים. המה לקחו את כתבי קדשנו וכו' וגם אנחנו נשלם להם היום פעולתם אל חיקם. כי נקח את הספרים היקרים בעיניהם ככתבי הקודש ונביאם לאוצר שפת קדשנו", שבבלי ציטט במאמרו זה — מורגש בדברי בבלי, שהוא עצמו היה חסידו של שכספיר, ומה נאמנים דבריו בפתיחת מאמרו: "גדולה השמחה שאדם שמח כשהוא מסלק חוב ישן-נושן שרבץ עליו והעיק עליו במשך תקופה ארוכה. חוב כזה שחבתי לעצמי ולאחרים סלקתי עם תרגום "אנטוניוס וקליאופטרה" של שכספיר". גם מיצירות דיקנס הכניס לעברית, בתרגומו את "אוליבר טוויסט" שיצא בהוצאת א. י. שטיבל בשנת תרפ"ד.

1

מעמודי השירה העברית ומבוני הספרות העברית באמריקה, קבע לו בבלי מקום גם בתולדות החינוך העברי המודרני בארץ זו. כבר עמדתי למעלה על פעולותיו כמורה בבתי-ספר שונים בניו-יורק ובערי-השדה מיום בואו לאמריקה ועד שנכנס לשמש בבית-המדרש למורים שליד בית-המדרש לרבנים מיסודו של

(64) "הדואר" שנה ל"ח, גליון ח' (י"ג טבת, תשי"א).

אבל מלבד מלים מעטות שנפלטו מפיו מספידיו אחר מותו, לא עמדו על ערכו כמחנך ולא הביאו בחשבון את כל אשר עשה בשדה ההוראה.

כמחנך ומורה דומה היה בבלי לחברו הגדול אפרים א. ליסיצקי, יבדל לחיים כתבתי פעם על ליסיצקי⁶⁵, שהיה כמעט יחיד "בין מחנכי הדור באמריקה שלא חיבר ספרי-לימוד, לא כתב מאמרים תיאורטיים בשאלת החינוך ולא עסק בעריכת מיסורים. הוא גם איננו מתגנדר בתואר מחנך, וידוע הוא ביחוד כמורה יותר נכון אם נקרא אותו בשם מרביץ תורה". וסגולות אלו אנו מוצאים גם אצל בבלי. הוא לא חיבר ספרי-לימוד דחריפי עליהם זבינא ברחוב, אבל כמה עמל השקיע בהכנת החומר ללימוד הספרות העברית המודרנית ושירת ימי הביניים כשמחת הקוצר ברינה את אשר זרע בדמעה. יספר בבלי⁶⁶ על לבטיו הוא ושל חבריו בהוראה ב"בית המדרש למורים בעריכת תכנית ללמוד הספרות למקצועותיה ובפתרון בעית החומר. הוא כותב: "לא אחת התנצחנו בהלכה זו והתוצאה היא תכנית-הלימודים שביטודה, על אף כמה חיסורים והוספות, היא קיימת עד היום הוה. בתכנית זו נכלל לקט מסוים של פרקי שירה ופרוזה, דברי מסה ועיון מתקופת ההשפלה ומספרות התחיה — ממיטב היצירה העברית בדורות האחרונים. אלא שאותו חומר לא תמיד היה מצוי בכמות מספיקה — — — זכורני, כשקבלתי על עצמי להורות שירת ימי הביניים, לא היה ספרי-לימוד הגון בנמצא והייתי עמל ימים על ימים לבור ולהכין דפים נבחרים משיריהם של הנגיד, גבירול, רמב"ע ור' יהודה הלוי. — — — מי ידמה ומי ישווה לבן-ימינו אלה שיש לו שפע של ספרי-לימוד וספרי-עיון במקצוע זה של הספרות העברית ובמקצועות אחרים?"

רק מאמרים אחדים על נושא חינוכי כתב בבלי, והחשוב שבהם הוא "שירת וחינוך", שנדפס בחוברת "מגילות" שהוקדשה לזכר חיים גרינברג, ונכנס בספרו "רוחות נפגשות"; מסה קצרה ומלבבת על ערכה החינוכי של השירה, מצטיינת בצמצומה והיא בבחינת "מועט מחזיק את המרובה". על הצורך לטפח את השירה ולעשותה מכשיר חינוכי עמד עוד פרישמן המשורר באחד מפיליטוניו, שבו תבע: "תנו לנו טל ילדות!" והוסיף לומר: "ינתנו נא ספרי שירים בידי בני הנעורים, אולי היה יהיו הספרים האלה כסדורית-פילה לכל מועדי השנה, אשר יקפילו לכל דבר ולמשאלות כל איש ואיש; והתפלל הנער העברי והתפללה הנערה העברית ברוח השירים האלה ברגע אשר לבס יהיה מלא". העדר חוש היופי וחסרון שירה לילדי ישראל הביא את פרישמן לתביעות-יודריותיו. טל תחיה רצה להרעיק כדי לחנך את הדור, ליישר את עקמומיות-המוח ולפתח את רגש היופי בלב הילדים הרכים. ואילו לבבלי היתה זו שאלה אקטואלית וגישתו אליה היתה מבחינה חינוכית-לאומית. היא עמד בעיקר על ערכה של הספרות העברית החדשה, על החינוך בכלל וניסה להאיר על שאלה זו מכמה צדדים. הוא נזקק לענין זה מפני

(65) "ליסיצקי כמחנך", "בצרון" שנה כ"א, כרך מ"א, חוברת ד' (אדר, תש"ך).

(66) במאמרו "דמותו של מוסד", "הדואר" שנה ל"ח, גליון כ' (י"ד אייר, תשי"ט).

שאלתו של מחנך ותיק אחד באסיפה חינוכית בניו-יורק: "מה תתן ומה תוסיף לנו וספרות החדשה? על כל פנים, מהי התועלת החינוכית בהוראת שירה בבית-הספר העברי?" ויצא בבלי לברר וללבן, להסביר את ערך השירה העברית בחינוך גם מבחינה אוניברסאלית וגם מבחינה יהודית-לאומית. הסביר והטעים: "וכדי שהשירה תהיה בפועל ממש גורם חינוכי רב-ההשפעה צריך שהמחנכים העברים, קודם כל, יתנו את דעתם על העמקת חינוכם הם הפיוטי, להמשיך עליהם בתמידות את השפע הנובע ממקורות השירה האנושית והשירה העברית, העתיקה והחדשה.

ההיסטוריון של החינוך העברי באמריקה ימצא ענין רב במאמרו "דמותו של מוסד"⁶⁷, שנכתב לרגל יובל החמישים ליסוד "בית המדרש למורים" שבבלי הורה בו למעלה מארבעים שנה. פרק זכרונות יפה ערוך בצורה בלטרסטיט הוא מאמר זה, והוא גם מכיל "רעיונות והערות" בקשר למוסד זה, הרהורים והשקפות על עתיד החינוך בכלל. עם זכרונותיו חורז בבלי גם שיר-עלילה בחיי התרבות העברית באמריקה, מוסר פרקים לתולדות המוסד, עליותיו והישגיו, אכזבותיו וכשלונותיו, מתאר את מורי בית-מדרש למורים זה מראשית קיומו, סגולות-נפשם וכשרונותיהם, ומספר בפרוטרוט את כל אשר עשו ואת העמל שהשקיעו להרמת החינוך העברי באמריקה. בשירטוטים חדים עיצב את דמויותיהם וקלסתר-פניהם הרוחני, בהעבירו לעין הקורא גם טיפוסי תלמידים שונים ויחסם לעברית החיה. הספרות העברית ויוצריה.

הרהורי-עצב עולים מסיפומו של המאמר, שיש בו גם משום דין וחשבון של אחד ממשוררי הדור ומחנכי הדור באמריקה. בבלי אומר: "אין בי נטיה לראות את הכל במשקפים ורודים ולהעלים עין מן הצללים. לא ארשה אף לאהבה עזה בת ארבעים שנה ויותר לקלקל את שורת-האמת. והאמת היא כי היו, ויש לנו עד היום הזה, אכזבות וכשלונות. הגדולה באכזבות היא שלא הצלחנו, על אף כל ההישגים — ולאמיתו של דבר איני יודע איזה מוסד עברי באמריקה הצליח — להעמיד דור של קוראים עברים ותיקים שהספר העברי לכל צורותיו יהיה חיי-רוחם, שספרות ישראל, העתיקה והחדשה גם יחד, תהיה להם צינור של השפעה מתמדת, של עליית-נשמה. מספרם של אנשי ספר מסוג זה, יש סימנים מוכיחים לכך, מצומצם מאוד". מקצת נחמה הוא רואה בזה ש"מלחמת הרוח שלנו לא תמיד עוטרה בנצחונות", ובוה שעל-אף האכזבות והכשלונות הצליח המוסד להוציא כמה חניכים בעלי השפלה עברית וחדורי רגש והצרה לאומית וגם בהם שבין מורי המוסד נמצאים גם מבוגריו ומסימיו. אבל הוא מלא חרדה לעתיד והמשך וקיום. חרדה זו מורגשת גם במאמרו "בשליחות הלב", שהזכרתי למעלה, שבו ידבר על מצב הספרות העברית באמריקה, אבל אין בבלי רואה שחורות כלי"ג, ולמרות המצב הירוד והעלוב, אין הוא רוצה להעלות על הדעת שהוא וחבריו האחרונים, הם באמת אחרונים ל"משוררי ציון", הסופרים והמשוררים העברים באמריקה, הוא מאמין, ובאמונתו גם יחיה, שעוד ניר לעברית באמריקה. פרשה

(67) "הדואר" שנה ל"ח, גליונות כ"ו, כ"ז (י"ד, כ"א אייר, תשי"ט).

זו של היצירה העברית באמריקה לא נחתמה עדיין, יפיע בדברים יוצאים מן הלב. וכן יסיים את מאמרו "דמותו של מוסד" בתפילה: "ויהי רצון שחבלי הפריחה וששון הבנין והמפעל יהיו שמורים וחתומים וייהפכו כוחות מפרים לבית המדרש בדרכו לקראת הבאות".

חרדה זו ואמונה זו בהמשך וקיום, אנו מוצאים ביתר מאמרו שבהם נגע בעניני חינוך. הוא מתגלה בהם בזהר-נפשו, בתמימות-לב ובנאמנות למסורת העברית. נאה מקיים היה מה שדרש מהמורה העברי⁶⁸: "להיות נאמן, נאמן עד היסוד בו, למסורת הגדולה של המורה העברי מדור דור. — — — להדביק את חניכיו בסגולות המורשה של ישראל, לטפח את אופים ורוחם, להכניסם בעול תורה ומצוות. — — — להעביר ללב תלמידיו אותה חרדת-קודש לגורל ישראל, להפעיל את נפשם, בדרכים ובאמצעים נאותים, שתשתף את עצמה שיתוף-הווה עם הציבור היהודי החי במלחמת קיומו ובתקוות עתידו". זה היה נר לנתיבו כמחנך. הוא דבק בתלמידיו ותלמידיו דבקו בו באהבה. אח ורע היה לתלמידיו, השרה עליהם מרחו, קרבם לתורה ונטע בלבם אהבה לספרות העברית ויוצריה ולקנינים הרוחניים והלאומיים שלנו. לא היה קץ לשמחתו בהתגלות בין תלמידיו צעיר מחונן כשרון ספרותי. היה מעודד אותו ומלהיבו שיקדיש את כשרונו לספרות העברית, מדריכו ומקדיש מזמנו ומרצו להתפתחותו, באמונתו ותקוותו שכוחות חדשים ימשיכו לרקום את ארג היצירה העברית באמריקה. כמה מהמעלות שמנה בבלי בהד"ר אריה דוד רוזנצווייג, בהספדו עליו⁶⁹ נמצאו בו.

איש-רעים היה ואהבת-הבריות היתה טבועה בלבו. היה נאמן ומסור לחבריו וידידיו, משתתף בשמחתם ולוקח חבל בצערם. ובבגוד בו ידיד ורע היה נפצע מאד. "את המית נפשי העירוני באזניך בשפת השיר בו חיים שמורים", התאונן בשירו "לרע בוגד". בשפת השיר הנאמנה ללב היה דיבורו, חום ולבביות היו שופעות תמיד ממנו. "בעל מזג טוב, רחב לב ואציל נפש. איש רעים להתרועע, שתוכו כברו — איש אמונים, אוהב את רעיו בלי מצרים — ואת האמת יותר מכולם", כתב עליו ליסיצקי בשנת תרפ"ז⁷⁰. כמה משיריו מוקדשים לרעיו וידידיו, והם שופעים אור ואהבה, וכמה מהם — תיאורים והשתפכות-נפש על גורלם המר. כך יתאר בשירו "עירי" את אובסי הגלמוד והטראגיות שבנפשו:

לא אח לו ורע בארץ, לא אשה וילד,

הזקנה מציצה בפניו וזעות-שנים.

אך עוד חלוט אחד יסמכו, הוא ראש מאוויו.

לנובב את חייו שוממים ביצירת-איתנים.

— — — — —

את נטפי יגונו הוא אוגר, קולע עטרה

ליצירה שתגאל עולמו בבוא שעות-הפלאים.

(68) במאמרו "למורה העברי", "הדואר" שנה ל"ה, גליון כ"ו (א' סיון, תשט"ז).

(69) "על חבר שנפטר", "הדואר" שנה ל"ה, גליון כ"ב (כ"ב אדר ב', תשי"א).

(70) ב"ספר היובל של הדואר".

על יגון-חייו של אובסי והבדידות שנתיסר בה, עמד בבלי בפרוטרוט בפרק זכרונותיו עליו שהזכרתי למעלה. ברגש וברחמים תיאר את חייו האמולים גם באמריקה וגם בישראל. הוא מספר: "בודד היה, רב יגונים ומכאובים. בלהות-החיים ליוו אותו, ונצטרפו אליהן חששות וצבא פחדים שנערמו עליו והטילו בו את כובד צילם. — — — זקן היה וחולה ומורדף חרדות. ובודד היה, בודד בתוך מרפו החיים התוססים, בעיר העברית הגדולה בתל-אביב. ביקור נדיר של סופר, פגישה מקרית עם ידיד או תלמיד מארצות-העברית — אלה היו נטפי הנחמה המעטים שלו".

כמה משיריו מוקדשים לסופרים ומשוררים, ומהם רעיו וידידיו, שחשב לו לחובה להציב להם מצבה פיוטית, לתאר את גודל-נפשם ועלילות-חייהם בחרוים חצובים מעומק לבו ונפשו. "משורר מת, איש גא-הבדידות, צופה טמיר" — חרוז ראשון בשיר מוקדש לזכר א. א. רובינסון. בספרו "אדרת השנים" הקצה מדור מיוחד, "אזכרות" לייטס, טשרניחובסקי, יעקב שטיינברג, ח. א. פרידלאנד, ב. נ. סילקינר ושמעון גינצבורג, אברהם אפשטיין וניסן טורוב. מלבדם אנו מוצאים בשני כרכי שיריו (וגם בשיריו שכתב אחרי הופעתם), שירים מוקדשים לרעים ניחני-נפש, ומראים על זיקתו הנפשית אליהם ומאוויו להתייחד עמם בשיריו ולצרור אותם בחרויו בצרור הספרות העברית. ברטט-לב אנו קוראים את חרוזי שירו "הים צהל" (71) שהקדישו לנשמת מאיר סלצר, הוא בן-עיריתו, ידיד נעוריו שבעודו בחיים הקדיש לו את הבאלאדה "הירש מנוחה-ס". סלצר, גלמוד ועירי גם הוא, ללא אשה וילד, שם ושארית, מחברי "ד"ר הרצל קלוב" ו"אליעזר", שבנעוריו היתה לו זיקה לתיאטרון וכמה פעמים מילא תפקיד במחזות שהוצגו בעברית. התרפק תמיד על בבלי והתייחס אליו בהערצה. בבלי התהלך עמו כאח ורע, ובמותו היה המשורר היחיד לגמול עמו חסד של אמת בהקדשת השיר לזכרו. שבו העלה את "נאות הזכרונות, לנופי-ילדות קסומים" המשותפים לשניהם.

הערצתו את ליסיצקי היתה ללא גבול. כמה מאמרים כתב עליו וכמה שירים הקדיש לשמו. ובעת שב"הארץ" פגעו בכבוד ליסיצקי, במאמר שנראה בו כאילו הוא רחוק מציונות, לא שתק בבלי והגיב על זה במאמר ב"הדואר", בשם "על מעשה עול אחד" (72) הרגיו את רוחו בגלל קיפוח ועוול שנעשה לחבר וידיד והיה הראשון לריב את ריבו.

שמחת התורה היתה טבועה בדמו וחדוות היצירה מילאה תמיד את נפשו. עד כלות כחותיו ממש למד ולימד, ועד רגעי האחרונים ממש פייט וארג את מסכת שירתו. ידו רפתה מהחזיק בעט, והקריא את שיריו לרעייתו, ומפיו שלבה חרוז לחרוז, ויצאו שבעה שירים עמוקי תוכן וזכי-צליל, שבשורותיהם אנו רואים את המשורר מפרפר במכאובי גופו ונפשו, והוא נאמן לעצמו, מתייחד עם מסורת הדורות, צללי דורות מרחפים לפניו ו"צלילי זמרה" של דורות עולים מתוהם

(71) "הדואר" שנה ל"ז, גליון ל"ח (כ' אלול, תשי"ח).

(72) שנה ל"ז.